

UNIVERSITATEA DE STAT DIN MOLDOVA

Cu titlu de manuscris
CZU: 342.5:342.4(478)

RUSU VICTOR

**STATUTUL ȘI PROFESIONALIZAREA
ACTIVITĂȚII DEPUTATULUI ÎN CONTEXTUL
PARLAMENTARISMULUI CONTEMPORAN**

SPECIALITATEA: 552.01 – DREPT CONSTITUȚIONAL

**AUTOREFERAT
al tezei de doctor în drept**

CHIȘINĂU, 2015

Teza a fost elaborată în cadrul Catedrei Drept Constituțional și Drept Administrativ a Facultății de Drept, Universitatea de Stat din Moldova.

Conducător științific: **GUCEAC Ion**, doctor habilitat în drept, prof. univ., m. c. al AȘM

Referenți oficiali: **SMOCHINĂ Andrei**, doctor habilitat în drept, profesor universitar
BELECCIU Ștefan, doctor în drept, conferențiar universitar

Componența Consiliului Științific Specializat:

1. **CÂRNAȚ Teodor, Președinte**, doctor habilitat în drept, profesor universitar, USM
2. **MOCANU Victor, Secretar științific**, doctor în drept, conferențiar universitar, USM
3. **COSTACHI Gheorghe**, membru, doctor habilitat în drept, profesor universitar, ICJP al AȘM
4. **COBĂNEANU Sergiu**, doctor în drept, profesor universitar, USM
5. **ZAPOROJAN Veaceslav**, doctor în drept, conferențiar universitar, USM
6. **SLUSARENCO Svetlana**, doctor în drept, conferențiar universitar, USM

Susținerea va avea loc la 17 iulie 2015, ora 15.00, în ședința Consiliului Științific Specializat **D 30.552.01-05** din cadrul Universității de Stat din Moldova (MD 2009, Republica Moldova, mun. Chișinău, str. A. Mateevici, 60, bloc IV, aula 222).

Teza de doctorat și autoreferatul pot fi consultate pe pagina web a CNAA (<http://www.cnaa.md>), la Biblioteca Universității de Stat din Moldova și la Biblioteca Națională a Republicii Moldova.

Autoreferatul a fost expediat la 16 iunie 2015.

**Secretar științific al
Consiliului Științific Specializat**

_____ **MOCANU Victor**,
dc. în drept, conf. universitar, USM

Conducător științific

_____ **GUCEAC Ion**,
dr. hab., prof. univ., m.c. al AȘM

Autor

_____ **RUSU Victor**

REPERE CONCEPTUALE ALE LUCRĂRII

Actualitatea temei. Unul din obiectivele comunității internaționale la sfârșitul sec. XX a constituit contribuția la edificarea unei lumi civilizate, la restabilirea și dezvoltarea instituțiilor reprezentative, cel mai important rol fiind atribuit instituțiilor reprezentative centrale ale statelor – parlamentelor.

Legea Fundamentală a țării din anul 1994 a schimbat radical statutul constituțional-juridic al organului reprezentativ, fiind reglementat printr-un capitol separat – Cap. IV din Titlul III. Au fost elaborate concepții și modele de activitate calitativ noi. Fără să fi existat în istoria statului ceva similar, noul organ legislativ și reprezentativ al țării – Parlamentul Republicii Moldova – a înglobat în sine modelele pozitive ale instituțiilor parlamentare care s-au afirmat în practica națională și cea internațională.

Rolul Parlamentului în sistemul de separație a puterilor este determinat nu numai de atribuțiile și structura sa, ci și de deputați. Pentru democrația parlamentară reprezentativă, pe lângă principiul separației puterilor, alegerile libere, generale și directe, o valoare fundamentală o au instituțiile care garantează statutul special al deputaților, independența și exonerarea de răspundere față de alegători. Problema statutului de deputat este complexă și vizează probleme colaterale: caracterul mandatului de deputat, responsabilitatea deputatului, relațiile sale cu electoratul, drepturile și obligațiile deputatului în organul puterii de stat, incompatibilitatea mandatului de deputat cu exercitarea altor funcții și genuri de activitate, condițiile de profesionalizare a deputaților ș.a. Cercetarea acestor probleme și reflectarea lor sistematică în legislație influențează direct asupra nivelului democratic al sistemului reprezentativ, asupra filozofiei de funcționare și dezvoltare a acestuia. Acești factori determină necesitatea de a analiza și de a da o apreciere teoretică statutului deputatului în sistemul parlamentarismului contemporan.

Normele constituționale conturează doar schema generală a activității parlamentarilor, fiind concretizate în Legea cu privire la statutul deputatului, în Regulamentul Parlamentului, Codul electoral, precum și în alte acte normative.

Însă aceste acte au constituit doar un prim pas în crearea cadrului legal al activității deputatului. În primul rând, fiind la etapa parlamentarismului contemporan, aceste acte au fost supuse și vor fi supuse revizuirii de către deputații Parlamentului legislaturilor ulterioare. În al doilea rând, au fost constatate lacune în procesul de reglementare a statutului deputatului: de exemplu, statutul deputatului, responsabilizarea parlamentară a deputatului, permanentizarea și profesionalizarea activității de deputat. În al treilea rând, practica altor state a scos la iveală lacune și deficiențe legislative, care urmează a fi lichidate, și a trasat sarcini noi.

Este evidentă reglementarea insuficientă a statutului parlamentarilor, lipsa unor acte necesare pentru desfășurarea activității de deputat.

De aici și concluzia că este necesară efectuarea unor cercetări științifice în domeniul reglementării juridice, atât generale, cât și concrete, vizînd activitatea deputaților în Parlament, cercetări bazate pe un cadru normativ nou, pe experiența națională și practica altor state. În special, trebuie luat în considerare faptul că Legea Fundamentală a Republicii Moldova statuează expres: deputații sunt în serviciul poporului [12], adică activitatea deputaților este organizată pe baze profesionale permanente. Problema organizării activității deputaților este o problemă actuală și insuficient cercetată. Mai mult decît atât, cerințele înaintate față de dobîndirea mandatului parlamentar în comparație cu alte funcții publice necesită revizuire. Această problemă, de asemenea, trebuie să fie cercetată din punct de vedere științific. Din cele enunțate putem deduce caracterul actual al prezentei teze.

Descrierea situației în domeniul de cercetare și identificarea problemelor de cercetare.

Soluționarea problemelor actuale ale contemporaneității presupune studierea teoriei naționale de drept constituțional, precum și de drept parlamentar și de drept electoral. Mulți ani

la rând știința juridică sovietică a tratat parlamentarismul printr-o optică critică. Discuțiile pe această temă nu depășeau cadrul unor dezbateri ideologizate despre diferența radicală dintre soviete și parlamentele statelor capitaliste. Majoritatea lucrărilor la această temă erau ideologizate, fapt ce se răsfrângea asupra caracterului și volumului analizei de drept comparat.

Cercetările anterioare au o importanță științifico-cognitivă excepțională, însă la etapa actuală nu mai pot fi utilizate necondiționat în activitatea de elaborare și aplicare a normelor de drept, deoarece în ultimii ani s-au schimbat atât concepțiile, cât și cadrul normativ care reglementează activitatea de deputat. În plus, și forma de organizare a Parlamentului este principial alta, fapt ce a generat schimbări profunde în statutul parlamentarilor.

După adoptarea Declarației de suveranitate și a Declarației de independență știința juridică din Republica Moldova urma să elaboreze un nou cadru teoretic al activității membrilor Parlamentului. La elaborarea acestui cadru s-au angajat activ specialiștii din domeniu Gheorghe Costachi, Ion Guceac, Andrei Smochină, Victor Popa, Sergiu Cobăneanu, Alexandru Arseni, Teodor Cârnaț, ș.a., ale căror concepții ne-au fost de folos în dezvăluirea temei date.

Scopul și obiectivele tezei. Scopul prezentului studiu rezidă în cercetarea complexă a problematicii statutului deputatului în activitatea instituțiilor reprezentative, a eficacității normelor și particularităților lor în exercitarea mandatului parlamentar, descrierea modelului de activitate profesională a deputatului care să corespundă condițiilor actuale (aplicabil Parlamentului – organ reprezentativ al statului), precum și principalele tendințe de dezvoltare profesională a acestuia în contextul parlamentarismului contemporan.

În perspectiva atingerii acestui scop, ne-am propus îndeplinirea următoarelor obiective:

- determinarea particularităților parlamentarismului contemporan în Republica Moldova;
- analiza funcțiilor autorității reprezentative supreme în realizarea suveranității naționale;
- analiza principiilor constituționale ale mandatului parlamentar;
- interpretarea trăsăturilor juridice ale mandatului parlamentar;
- identificarea statutului deputatului și caracteristicile sale în exercitarea mandatului parlamentar;
- dezvoltarea noțiunii de profesionalizare a activității parlamentare;
- evidențierea unor aspecte ale activității profesionale de deputat;
- identificarea unor calități profesionale specifice ale deputatului în contextul parlamentarismului contemporan;
- formularea unor recomandări pentru îmbunătățirea cadrului legislativ în domeniu.

Baza metodologică a studiului efectuat o constituie dialectica generalului și particularului real existente.

Metodologia cercetării științifice. Efectuarea unui studiu științific impune aplicarea mai multor metode de cercetare, precum *metoda logică*, care este una dintre metodele sau procedeele tehnice de bază în expunerea și aplicarea corectă și rațională a oricărui fenomen inclusiv a celui juridic, deoarece orice interpretare a normei juridice, fie ea istorică sau sistematică, se sprijină pe utilizarea raționamentelor și judecății logice. *Metoda comparativă*, care ne-a ajutat să scoatem în evidență și să analizăm evoluția dreptului parlamentar din alte țări precum Marea Britanii, SUA, Franța, Germania, România etc. pentru a înțelege mai bine esența și rolul parlamentarului și al parlamentarismului în raport cu Republica Moldova. *Metoda istorică* de cercetare științifică a dreptului am aplicat-o vorbind despre germenii parlamentelor care au apărut în Anglia, etapele de dezvoltare și răspândire a acestora în lume pînă în perioada contemporană, oferind un capitol aparte istoricului acestui fenomen și în Republica Moldova. *Metoda sociologică* a fost justificată în procesul cercetării realității juridice din societate, a statului juridic a deputatului, asimilarea principiilor parlamentarismului de către societatea noastră în perioada actuală.

Noutatea și originalitatea științifică. Teza este una dintre lucrările din literatura de drept constituțional și drept parlamentar în care facem încercarea de a analiza în plenitudine modelul activității profesionale a deputaților în contextul parlamentarismului contemporan.

A fost analizat modelul juridic actual al statutului deputatului în Parlamentul Republicii Moldova, am scos în evidență lacunele existente și am formulat propuneri pentru perfecționarea acestui model.

Problema științifică importantă soluționată în domeniul respectiv. În lucrare sunt descrise trăsăturile juridice a mandatului de deputat prin prisma evoluției parlamentarismului, este cercetat și generalizat procesul de evoluție a mandatului de deputat de la începutul sec. al XX-lea și pînă în prezent, este relevantă profesionalizarea statutului de deputat pentru dezvoltarea parlamentarismului în Republica Moldova și cerințele față de candidat. Eficiența activității deputaților și funcționalității Parlamentului poate fi evaluată în funcție de capacitatea lor de a promova interesele poporului și a politicii externe a statului, de care în mare măsură depind aptitudinile specifice profesionale.

În teza de doctorat sunt evidențiate trei aspecte ale activității profesionale de deputat:

- activitatea parlamentară este unica formă de activitate a persoanei care a devenit membru al Parlamentului;
- profesionalismul - ca formare continuă a competenței și specializării deputaților în Parlamentul Republicii Moldova;
- profesionalismul - ca formă de asimilare a deprinderilor practice, dobîndite pe parcursul activității parlamentare (coeficientul realegerii).

Semnificația teoretică a prezentei investigații științifice este determinată de actualitatea temei și de concluziile generale la care s-a ajuns. Studiul teoretic se explică prin descrierea, analiza și sintetizarea materiei atât normativă, cât și doctrinară privind statutul deputatului în contextul parlamentarismului contemporan, eficiența și funcționalitatea instituției reprezentative fiind srîns legate de capacitatea specifică profesională a deputatului. Toate aceste constatări și concluzii în lucrare pot servi drept suport teoretic pentru toți subiecții interesați de cercetarea acestei teme.

Valoarea aplicativă în practică. Sub aspect teoretic, teza de doctorat reprezintă o analiză complexă a statutului deputatului în exercitarea mandatului parlamentar la etapa parlamentarismului contemporan. Aplicativitatea tezei de față își găsește oglindire în:

1) *activitatea științifică* – exegezele și definițiile doctrinare valorificate în teza de doctorat care aparțin unor oameni de știință din țară și de peste hotare, dar, deopotrivă, și propriile analize și interpretări, vor contribui la dezvoltarea unor noi direcții de dezvoltare în domeniul dreptului constituțional, parlamentar, electoral și politologic;

2) *activitatea didactică* – concluziile și recomandările expuse în lucrare pot fi utilizate în procesul didactic din cadrul instituțiilor de învățămînt superior cu profil juridic, politic etc. în contextul instruirii inițiale în ciclurile I și II;

3) *activitatea legislativă* – în vederea perfecționării continue a activității parlamentare, venim cu ideea editării unui Ghid al deputatului, care să fie luată în considerare de către legiuitor la elaborarea și fundamentarea propunerilor noi, precum și la modificarea și completarea actelor normative în vigoare în această problemă.

Rezultatele științifice principale înaintate spre susținere:

- am demonstrat că *parlament* și *parlamentarism* sunt noțiuni interdependente, legate una de alta, însă nu sunt echivalente. Parlamentarismul presupune un sistem deosebit de guvernare a societății, căruia îi este proprie divizarea activității legislative și executive, cu condiția rolului important al parlamentului. Parlamentarismul nu poate exista fără parlament, baza lui o constituie anume un parlament puternic și plenipotențiar. Însă parlamentarismul constituie, totodată, calitatea superioară a parlamentului care poate fi pierdută de acesta.

Parlamentul poate exista fără elementele de bază ale parlamentarismului, fapt caracteristic pentru regimurile autoritare;

- am constatat că parlamentarismul contemporan impune anumite cerințe și calități profesionale membrilor Parlamentului, ca organ reprezentativ suprem al suveranității naționale.

- am dovedit că *mandatul de deputat* și *statutul deputatului* sunt noțiuni interdependente, tangențiale, însă nu sunt sinonime. *Mandatul de deputat* este reprezentativ și general la nivel național, dobândit în urma unui sufragiu universal, egal, direct, secret și liber exprimat, care nu poate fi revocat înainte de expirarea mandatului, înzestrat cu anumite competențe și garanții pentru participarea efectivă la libera exercitare a funcțiilor parlamentului, ca autoritate reprezentativă a poporului. Astfel putem afirma că mandatul parlamentar este nucleul legitim al statutului deputatului. *Statutul deputatului* este o totalitate de drepturi, îndatoriri, garanții și responsabilități reglementate de norme constituționale, legislative și regulamentare pentru exercitarea mandatului în activitatea sa parlamentară;

- a dezvăluit sensul termenul *profesionalizarea activității parlamentare* pe care l-am caracterizat sub trei aspecte: activitatea parlamentară, ca unică formă de activitate a persoanei care a devenit deputat în Parlament, având o remunerare adecvată; profesionalismul, în sensul competenței și specializării continue a deputaților în Parlament; profesionalismul, ca o formă de asimilare a deprinderilor practice, dobândite pe parcursul activității parlamentare (coeficientul realegerii, mandatul fiind de 4 ani). Am concluzionat cu cât este mai mare coeficientul realegerii, cu atât mai ridicată este profesionalizarea activității parlamentare.

- analizând legislația electorală, activitatea parlamentară și aplicarea acesteia în practică, am expus premisele alegerii deputaților în Parlamentul Republicii Moldova și am formulat propuneri pentru perfecționarea activității acestora, precum și cerințele față de candidații în membri.

Implementarea rezultatelor științifice. Concluziile și recomandările care formează rezultatele științifice ale investigațiilor științifice întreprinse și-au găsit reflectare în conținutul mai multor studii științifice publicate, dar și prezentate la conferințe științifico-practice internaționale, participând la un Program de inițiere a deputaților nou-aleși în Parlamentul de legislatura a XX-a, la editarea Ghidul deputatului în Parlamentul Republicii Moldova, care au avut ca scop promovarea anumitor abilități specifice activității profesionale a deputaților pentru sporirea eficienței și funcționalității instituției reprezentative în stat în contextul parlamentarismului contemporan.

Aprobarea rezultatelor cercetării. Teza a fost prezentată, examinată și aprobată în cadrul ședinței catedrei "Drept Constituțional și Drept Administrativ" din cadrul Universității de Stat din Republica Moldova (USM). La ședința Seminarului Științific de Profil, teza a fost recomandată spre susținere de Consiliul Științific Specializat. Unele rezultate ale cercetării în cauză au fost aduse la cunoștința publicului prin comunicări prezentate la diverse conferințe științifico-practice naționale și internaționale: *Parlamentul Republicii Moldova - de la etapa incipientă la un parlamentarism contemporan* - Conferința științifică internațională "Promovarea drepturilor omului și securității umanitare prin prisma integrării europene (parteneriatul estic)", Chișinău, 2013, p.139-147, 0.53 c.a.; *Проблемы статуса и профессионализации деятельности депутатов в современный период* - Conferința științifică internațională "Reglementarea juridică a cooperării între Ucraina și Moldova cu Uniunea Europeană, Truscaveț – Chișinău, 2014, p.169-174, 0.48 c.a., Program de inițiere a deputaților nou-aleși în Parlament, Chișinău, 31 martie 2015 ș.a.

Publicații la tema tezei. În procesul desfășurării investigației științifice privind soluționarea problemei prezentei cercetări, concluziile și recomandările și-au găsit reflectare în 13 titluri (note de curs: *Drept constituțional, Drept parlamentar, articole și comunicări științifice la diferite conferințe naționale și internaționale*) în volum de 14.14 c.a.

Volumul și structura tezei. Structura tezei este determinată de cerințele ”Ghidului de perfectare a tezelor de doctorat și a autoreferatelor” și de problema științifică investigată, de scopul și obiectivele ei. Lucrarea include următoarele compartimente de structură: *adnotare* (în limbile română, rusă, engleză), *lista abrevierilor, cuprins, introducere, patru capitole sistematizate în paragrafe* în care sunt cuprinse cercetarea teoretică a problemei și sunt analizate opiniile cercetătorilor în drept constituțional atât din Republica Moldova cât și de peste hotare, *concluzii generale și recomandări* ce includ teze generale cu privire la rezultatele lucrării de doctorat și recomandări referitoare la temă, lista bibliografică, 2 anexe, Declarația privind asumarea răspunderii, CV-ul autorului.

Cuvinte-cheie: Parlament, parlamentarism, organ reprezentativ suprem, deputat, statutul deputatului, mandatul parlamentar, profesionalizarea activității parlamentare, protecția mandatului parlamentar.

CONȚINUTUL TEZEI

Introducerea reprezintă fundamentarea și justificarea temei alese pentru cercetare, făcându-se referire la importanța temei investigate, gradul de cercetare a temei, scopul și obiectivele propuse spre realizare, noutatea științifică a rezultatelor obținute, importanța teoretică și valoarea aplicativă a lucrării, baza metodologică, aprobarea rezultatelor, sumarul compartimentelor tezei.

Capitolul 1. SPAȚIUL DOCTRINAR ȘI LEGISLATIV PRIVIND STATUTUL DEPUTATULUI ÎN PROCES EVOLUTIV cuprinde cercetarea teoretică a problemei și analiza opiniilor cercetătorilor în drept constituțional. Au fost analizate și alte lucrări și teze de doctorat, care au dezvoltat instituțiile reprezentative în stat, principiile dreptului parlamentar și statutul juridic al mandatului de deputat.

1.1. Repere științifice privind statutul deputatului în doctrina dreptului parlamentar. Pentru prima dată noțiunea de drept parlamentar este abordată științific în manualul lui T. Jefferson, elaborat de acesta ca președinte al Senatului SUA, în care a reunit practicile consacrate în activitatea adunării reprezentative supreme. După părerea unor autori (prof. I. Deleanu), originile dreptului parlamentar se regăsesc în regulile ce configurau activitatea diferitelor adunări reprezentative, începând cu Parlamentul englez medieval, cu Dieta poloneza, cu Parlamentul francez înainte de Revoluția franceză cu Senatul roman, continuând etc. [15, p. 220].

Dreptul parlamentar este consecința formării parlamentelor în sens modern, adică atunci când acestea au căpătat un rol prioritar în cadrul regimului politic, astfel încât monarhia s-a transformat în monarhie constituțională, sau în cadrul regimului republican, devenind sediul suveranității (așa-numita suveranitate parlamentară, dominantă în secolul al XIX-lea în numeroase țări); guvernul (cabinetul) a apărut ca o noua autoritate în cadrul puterii executive, separată de șeful statului, iar răspunderea sa politică față de parlament, indiferent de faptul că este numit exclusiv de parlament sau doar de șeful statului, pe baza unei prezumții de încredere, a fost decisivă pentru formarea și caracterizarea regimului parlamentar; s-a constituit sistemul reprezentativ și, în cadrul acestuia, pluralismul politic, parlamentul devenind locul de înfruntare și agregare a intereselor și reprezentărilor ce își disputa înțietatea în societate, prin intermediul opiniei publice și a celor care o formează în cadrul mass-media [38, p. 15].

Statutul deputatului nu poate fi examinat decât prin prisma parlamentarismului. Evoluția parlamentarismului a fost de la suveranitatea parlamentară la parlamentul raționalizat, îndeosebi după al Doilea Război Mondial. Unul dintre aspectele definitorii în acest sens este evoluția de la fetișismul legii, când aceasta era incontrollabilă și incontestabilă, un ecran opac între parlament și societate, la controlul constituționalității legii, când aceasta devine transparentă, controlabilă în ce privește legitimitatea sa constituțională și, deci, în mod legitim contestabilă.

Parlamentul este prin natura sa unica instituție reprezentativă în stat. Odată cu dezvoltarea multilaterală a statului trebuie să evolueze obiectiv și instituția parlamentului, axându-se pe un

model inedit contemporan de organizare a activității autorității legislative și să promoveze o protecție socială adecvată a cetățenilor.

Luînd în considerare cele spuse, este nu numai actuală, dar și necesară studierea problemelor privind statutul juridic al deputatului și profesionalizarea activității de deputat la etapa parlamentarismului contemporan. Aceste momente i-a determinat pe unii savanți și doctrinari autohtoni, dar și de peste hotare să abordeze în numeroase tratate, monografii, manuale aceasta problemă. În acest sens am analizat lucrările savanților atât din Republica Moldova (Gheorghe Costachi, Ion Guceac, Victor Popa, Andrei Smochină, Sergiu Cobăneanu, Alexandru Arseni, Teodor Cârnaț), cât și de peste hotare: din România (Ioan Muraru, Mihai Constantinescu, Victor Duculescu, Constanța Călinoiu, Genoveva Vrabie, Ion Rusu, Cristian Ionescu, Tudor Drăganu, Ion Deleanu); din Rusia (S. A. Avakian, M. Baglai, N. Vitruk, E. I. Kozlova, A.P. Liubimov, O.O. Mironov, I. V. Zaharov, O.E. Kutafin, V.E. Chirkin ș.a.); din Franța (Pierre Avril, Jean Gicquel, Marcel Prélot, Jean Boulois, Charles Debbasch, Leon Duguit, Bernard Chantebout); din Germania (Werner Braun, Monika Jantsch, Elisabeth Klante, Stefan Marschal, Heidi Z'graggen, Hans-Peter Schneider und Wolfgang Zeh) ș.a., care au meditat asupra perfecționării statutului deputatului, cu comentarii și explicații de rigoare, uneori fiind contradictorii, iar alții oferind posibilitatea unor multiple interpretări.

Fiind o componentă distinctă a instituției dreptului parlamentar, tratarea științifică a statutului deputatului și a profesionalizării activității parlamentare nu poate fi concepută fără de o trecere în revistă a lucrărilor din Republica Moldova, România, Federația Rusă și alte state.

Doctrinarul autohton Alexandru Arseni, în teza sa de doctor habilitat *Legitimitatea puterii de stat: fenomen complex și indispensabil societății umane contemporane*, concluzionează că, după natura sa juridică, mandatul parlamentar este o împuternicire politico-juridică acordată de către corpul electoral prin alegerea unor reprezentanți în scopul exercitării suveranității naționale, mandat protejat constituțional, atrăgînd răspunderea juridică morală și politică a deținătorului mandatului [1, p. 26].

Mandatul parlamentar este explicat de către savanții francezi Pierre Avril și Jean Gicquel în lucrarea *Droit parlementaire* ca fiind o funcție publică cu care membrii adunărilor parlamentare sunt investiți prin alegere, funcție al cărei conținut este determinat de Constituție și în virtutea căreia fiecare parlamentar, reprezentînd națiunea, concură la exercițiul suveranității naționale [56, p. 123].

În urma analizei efectuate, constatăm o anumită distincție și suprapunere între *mandatul parlamentar și statutul deputatului*.

Mandatul parlamentar reprezintă o demnitate publică obținută prin alegerea parlamentarului de către electorat în vederea reprezentării acestuia în realizarea competențelor organului reprezentativ al poporului. Mandatul parlamentar este reprezentativ în sensul că, deși este ales de un segment al corpului electoral, alcătuit din alegătorii dintr-o circumscripție, fiecare parlamentar reprezintă întreg corpul electoral, conferind deținătorului independență și protecție constituțională.

Sintetizînd conținutul definițiilor privind mandatul de deputat, putem identifica principalele sale caracteristici: în primul rînd, este reprezentativ la nivel național; în al doilea rînd, rezultă numai din alegeri, în al treilea rînd, este irevocabil și general; în al patrulea rînd, natura mandatului parlamentar se referă la întregul statut juridic al deputatului, îndeosebi la drepturile, obligațiile și responsabilitățile sale. Se poate afirma că mandatul parlamentar este nucleul legitim al statutului deputatului.

Ca și alte categorii de statute juridice, cum ar fi: statutul judecătorului, statutul procurorului, statutul funcționarului public ș.a., *statutul deputatului* este o funcție de demnitate publică ce se ocupă prin mandat obținut direct, în urma alegerilor. În exercitarea mandatului, deputații sunt în serviciul poporului, avînd anumite drepturi, împuterniciri, responsabilități, incompatibilități și imunități, precum și garanții sociale, toate acestea fiind reglementate de

Constituție (Titlu III, Secțiunea a 2-a) și legi organice: Legea cu privire la statutul deputatului, Legea cu privire la statutul persoanelor cu funcții de demnitate publică, Legea cu privire la sistemul de salarizare în sectorul bugetar, Legea privind pensiile de asigurări sociale de stat.

Concluzionând, putem afirma că *statutul deputatului este o totalitate de drepturi, îndatoriri, garanții și responsabilități reglementate de norme constituționale, legislative și regulamentare pentru exercitarea mandatului în activitatea sa parlamentară.*

Examinarea literaturii la temă ne face să conchidem că în spațiul nostru înțelegerea și studierea problemei privind statutul juridic al deputatului și profesionalizarea activității parlamentare este la început de cale. Prin urmare, lucrarea de față are menirea de a duce mai departe misiunea de aprofundare a cunoștințelor obținute în procesul de investigare sub aspect constituțional a fenomenelor ce țin de statutul deputatului, a problemelor vizînd specificul profesionalizării activității parlamentare.

În cuprinsul paragrafului **1.2. Repere normative privind reglementarea statutului deputatului** în plan comparativ sunt analizate actele fundamentale, normative ce stau la baza organizării, alegerii, competenței instituției reprezentative, cât și a mandatului parlamentar la noi în țară și în alte state (România, Germania, Franța, Marea Britanie, SUA, Federația Rusă, Ucraina, Armenia, Azerbaidjan, Kazahstan, Kîrgîzstan, Republica Belarus, Tadjikistan) ș.a.

În mod firesc, Parlamentul Republicii Moldova este alcătuit din parlamentarii denumiți deputați. Deputații moldoveni dispun de un statut reglementat în dispozițiile Secțiunii a 2-a, Cap. IV, Titlul III din Constituția Republicii Moldova. Deputații moldoveni se află în serviciul poporului. Ei reprezintă întregul popor din Republica Moldova și nu numai pe cetățenii din circumscripția electorală unde au candidat. Consecința logică a acestui principiu se relevă în faptul că mandatul parlamentarilor deputați este reprezentativ. Alin. (2) art. 68 din Constituția Republicii Moldova prevede de altfel că: „Orice mandat imperativ este nul”.

Art. 70 alin. (1) din Constituția Republicii Moldova prevede, în mod sintetic, că calitatea de deputat este incompatibilă cu exercitarea oricărei alte funcții retribuite, cu excepția activității didactice și științifice. Deci statutul de deputat este incompatibil cu oricare altă funcție retribuită. Ca atare, considerăm că noțiunea de „funcție” utilizată în textul constituțional are un sens larg, incluzând atât demnitățile publice, cât și funcțiile publice, dar și funcțiile private. În consecință, deputații moldoveni nu pot fi membri ai Guvernului, ai ministerelor, ai serviciilor publice descentralizate, nu pot desfășura activități în cadrul aparatului Președintelui Republicii Moldova. Legiuitorul a îmbrățișat teza prezervării independenței deputaților în Parlament în raport cu Executivul, cu președinția republicii și cu orice alt subiect de drept, fie el public sau privat. S-a dorit evitarea confuziei de atribuții legislative și executive așa încît deputații în Parlament nu pot fi membri ai Guvernului Republicii Moldova. Noi credem că incompatibilitatea calității de deputat în Parlament cu exercitarea „oricărei alte funcții retribuite” are în vedere, în primul rînd, ideea protecției prestigiului aleșilor poporului.

Analizînd sensul reglementărilor normative din Republica Moldova, îndeosebi ale celor conținute în Constituția Republicii Moldova și Legea despre statutul deputatului, afirmăm că aceste acte au identificat cadrul general al reprezentanților poporului și pot fi considerate doar ca un prim pas spre crearea cadrului legal de activitate a deputaților.

Analiza comparativă a diferitelor state privind reglementările normative ce vizează organizarea, structura, competența organelor reprezentative supreme în stat, cât și statutul deputatului ne impune anumite concluzii.

Aceste reglementări sunt prevăzute de normele constituționale și de legi organice. Parlamentele ca organe supreme reprezentative în stat pot fi clasificate în funcție de structura lor - bicamerale sau unicamerale, censurile pentru candidații deputați diferă de la stat la stat, cea mai evidentă condiție fiind vîrsta. Unele condiții le vom examina în capitolele următoare.

Prin urmare, scopul prezentului studiu rezidă în cercetarea complexă a statutului deputatului, activitatea sa în instituțiile reprezentative, rolul normelor în exercitarea eficiență a

mandatului parlamentar, precum și principalele tendințe și aspecte de profesionalizare a activității parlamentare în contextul parlamentarismului contemporan.

Credem că un studiu mai amplu despre aceste aspecte și problematicile înaintate va permite să prezentăm o imagine integrată a caracteristicilor constituționale și legale ale statutului deputatului în Republica Moldova, care aspiră spre un parlamentarism democratic european.

Capitolul 2. PARLAMENARISMUL – SEDIUL INSTUȚIONAL AL SUVERANITĂȚII NAȚIONALE este consacrat analizei evoluției parlamentarismului la diferite etape, în diferite state, în funcție de actele și legile fundamentale de organizare statală a evoluției organului reprezentativ al Republicii Moldova până la etapa parlamentarismului contemporan, se menționează poziția parlamentului în cadrul sistemului fundamentat pe principiul separației puterilor, sunt clasificate funcțiile parlamentului în ținând cont de mai multe criterii și modele reprezentative bazate pe doctrinele savanților constituționaliști.

Paragraful 2.1. Originile parlamentarismului evidențiază rolul parlamentarismului britanic și al celui francez, se evidențiază etapele istorice de evoluție a parlamentarismului. Din punct de vedere istoric, termenul *parlamentarism* exprimă modul de exercitare a regimului reprezentativ format, într-o manieră pragmatică, în Marea Britanie, în secolul al XVII-lea și al XVIII-lea, de unde a fost preluat ca model și difuzat pe o arie geografică extrem de extinsă și în condiții politice diferite [54, p. 695].

Este deja un bun comun pentru doctrina constituțională să se afirme că procesul istoric de apariție a parlamentarismului și rolul său în organizarea politică modernă a statelor sunt legate de două funcții principale ale forului legislativ, și anume de a îmbrăca voința națiunii într-o haină juridică și de a controla în numele națiunii pe cei ce guvernează [43, p. 60].

Din punctul de vedere al profesorului O.O. Mironov, ”parlamentarismul este un fenomen complex, cu multe fațete, cu anumite valori sociale, în cazul unui stat de drept, unde se asigură principiile statului de drept și a separării puterilor, în cazul în care societatea civilă și democrația se caracterizează prin cultură politică și juridică de înalt nivel” [51, p. 100].

Așa cum afirmă Pierre Pactet, puterea politică, fenomen *par excellence* social, este dificil de explicat, cel puțin în ceea ce privește natura sa, modalitățile în care se manifestă fiind însă mai perceptibile. Aceasta înseamnă că puterea politică este mai ușor de constatat și descris decât de explicat în profunzime [54, p. 21].

De aceea, în explicarea apariției parlamentelor și a dezvoltării rolului pe care l-au avut, vom aborda această problematică sub aspectul devenirii istorice. Nu este o explicație suficientă, dar, cel puțin, este sigură. Mai mult, nu ne vom opri asupra cauzelor de ordin social, economic și politic care au determinat această evoluție.

În unele țări europene, în secolul al XII-lea și al XIII-lea existau adunări reprezentative, parlament în Marea Britanie, state generale în Franța, cortesuri în Spania și diete în Ungaria, însă nu erau încă adevărate centre de putere în care aveau să se transforme în secolul al XIX-lea.

Pe acest temei se constituie, treptat, un nou tip de adunare reprezentativă, la început în Anglia cu *House of Commons* (Camera Comunelor) și continuând cu Senatul polonez sau Dieta maghiară, prin care s-a instituit o adevărată democrație nobiliară. Rădăcinile instituționale primare ale acestor instituții politice datează încă de la sfârșitul primului mileniu și au ca element comun tradiția witenagemotului a triburilor barbare germane [24, p. 69].

Parlamentele moderne s-au profilat ca instituții ale suveranității și organe de reprezentare, în circumstanțe istorice precis determinate, la mijlocul secolului al XVIII-lea în Anglia, la sfârșitul secolului al XVIII-lea în Statele Unite ale Americii și în Franța și ulterior în celelalte state ale Europei și ale lumii.

Se știe că împrejurările în care s-au născut parlamentele, în sensul modern al termenului, sunt legate de două caracteristici esențiale.

Prima caracteristică se referă la faptul că nașterea regimului parlamentar se produce, în fiecare țară, atunci când puterea regală, încă suficient de stabilă, dar în care apăruseră deja germeii declinului, trebuie să conlucreze cu organe reprezentative aflate în plină expansiune. De aceea, regimul parlamentar este determinat, la originile sale, de trecerea de la monarhia absolută la cea constituțională. Regimul parlamentar a apărut atât ca un regim liberal, deoarece a pus capăt absolutismului monarhic, dar și ca un regim de notabilități, fiind astfel legat de votul censitar. Sub acest din urmă aspect, este important că implementarea regimului parlamentar a fost favorizată de mecanismele sale complexe și delicate puse în valoare de o clasă politică puțin numeroasă, dar informată politic și progresistă.

A doua caracteristică se referă la configurarea treptată și în mod pragmatic a regimului parlamentar. Cu toate că teoria separației puterilor a avut un rol important în acest proces, deoarece a permis diferențierea puterii executive de cea legislativă, condiție preliminară și indispensabilă pentru instituirea parlamentarismului modern, regimul politic parlamentar nu s-a constituit pe idei preconceptuate, ci sub presiunea evenimentelor. Ca atare, această caracteristică este semnificativă îndeosebi pentru Marea Britanie, care a fost la originea întemeierii acestei forme de regim politic, dar, într-o măsură mai mică, ea se regăsește și în cazul celorlalte state care, direct sau indirect, s-au inspirat din modelul britanic [17, p. 18].

Enciclopedia Britanica menționează că Islanda, înainte de anul 1000, Sicilia în 1130 și Anglia în jurul anului 1300 cunoșteau existența unor adunări care aveau să constituie în secolul următor modelul unor adunări deliberative [9, p. 55].

Istoria parlamentarismului francez a marcat numeroase momente remarcabile în această etapă frământată. Mai multe adunări legislative s-au succedat, din ce în ce mai radicale, iar convenția revoluționară franceză a fost aceea care l-a judecat pe regele Ludovic al XVI-lea și l-a condamnat la moarte.

Este de remarcat, prin urmare, faptul că, deși în Franța termenul de "parlament" era folosit pe atunci cu o semnificație limitată ("stările generale" instituție convocată ad-hoc de monarhi pentru situații cu totul deosebite), el s-a dovedit a reprezenta instrumentul prin care voința populară a reușit să se afirme și să se manifeste, ducând la consacrarea, pentru prima dată, a parlamentului în sens modern, ca o instituție reprezentativă națională.

Dincolo de Atlantic, *Congresul Statelor Unite* a preluat, cu mai bine de două sute de ani în urmă, „forța” democrației de la Parlamentul britanic. Fără să îl copieze, Congresul american și-a asumat valorile fundamentale ale democrației liberale, dar a dezvoltat și a inovat enorm în planul procedurilor, generând în final un sistem politic aflat pe extrema opusă a axei democratice parlamentarism-prezidențialism.

În art. 1, paragraful 1 din Constituția americană se afirmă: „Toate puterile legislative acordate prin această Constituție vor fi exercitate de către Congresul Statelor Unite, care va fi alcătuit din Senat și Camera Reprezentanților” [11, p. 10]. Altfel, Congresul este singura autoritate legislativă din Statele Unite, element instituțional important al principiului `checks and balances`, deși atât Președintele SUA, cât și justiția au unele atribuții care interferează cu procesul legislativ.

În concluzie, Congresul Statelor Unite reprezintă nu numai adunarea națională a celei mai performante și mai puternice democrații din lume, ci și o instituție cu numeroase ramificații și influențe ale parlamentarismului pe toate continentele, o instituție-contrapondere la un președinte cu vaste atribuții.

2.2. Particularitățile evoluției parlamentarismului în Republica Moldova. Acest paragraf este dedicat istoricului parlamentarismului la diferite etape în Moldova. Instituția organului reprezentativ își are originea în evul mediu. Desigur, nu putem pune problema existenței, în Moldova medievală, a unei instituții parlamentare propriu-zise, cum exista, să zicem, în Anglia încă din anul 1265, în Franța din 1302 etc. Un specific al evoluției istorico-juridice a Moldovei este faptul că în țară timp îndelungat se conduceau de Obiceii pământului,

adică regulile nescrise de conviețuire transmise din veac în veac. Legea codificată în Țara Moldovei apare abia în secolul al XVII-lea – *Pravila lui Vasile Lupu*, tipărită la Iași în 1646.

Acest paragraf evidențiază evoluției parlamentarismului în Republica Moldova în mai multe etape istorice și anume:

Țara Moldovei pînă la 1812. În istoria Țării Moldovei se cunosc mai multe momente, în care se întrezăreau unele elemente ale reprezentării populare. În afară de domnitor, se constată prezența Marii Adunări a Țării, Adunarea Domnească sau un Sfat al Domnitorului. Polemica istoriografică referitoare acestei instituții destul de îndelungată, rămîne actuală [7, p. 136].

Țara Moldovei (1812-1859). Apariția sistemului parlamentar în Moldova este legată în mod direct de răsunetul deosebit pe care l-au avut principiile Revoluției franceze și încetățenirea tot mai puternică a ideii că statul nu poate fi confundat cu întreaga tagmă a boierilor, a unei minorități privilegiate, iar Alexandru Ipsilanti propunea, într-un Manifest din 19 aprilie 1821, separarea puterilor în legislativă și executivă și convocarea unei Adunări a deputaților de toate treptele. Un proiect de reforme de la sfîrșitul anului 1821, elaborat tot în Muntenia, propunea înființarea "unui sfat de obște" pentru a delibera asupra tuturor problemelor de interes național.

În 1822, în Moldova a fost întocmit cunoscutul Proiect de constituție al Cărvunarilor, care sugera, printre altele, înființarea unui sfat obștesc compus din episcopi, boieri și un boier desemnat de obștea boierilor din fiecare ținut. În concepția acestui document, puterea legislativă urma să revină domnului împreună cu sfatul obștesc. După cum se știe, Proiectul Cărvunarilor s-a bucurat - și se bucură încă - de aprecieri dintre cele mai elogioase din partea gînditorilor români. A. D. Xenopol l-a calificat ca fiind "cea dintîi întrupare a unei gîndiri constituționale în Țările Române" și "cea dintîi manifestare politică a cugetării liberale" [45, p. 99].

În Muntenia, unde evenimentele revoluționare au avut un caracter mai pronunțat, a fost adoptată în iunie 1848, *Proclamația de la Islaz*, acceptată de domnitorul Gheorghe Bibescu sub presiunea maselor. Spre deosebire de *Doleanțele partidei naționale* din Moldova, Proclamația de la Islaz a avut nu numai forma, dar și valoarea unui act constituțional, fapt ce o situează în fruntea actelor revoluționare din anul 1848.

Principatele Unite ale Moldovei și Valahiei (1859-1866). În mai 1862 a fost creat un Comitet provizoriu, avînd misiunea să elaboreze legile. Domnitorul manifesta rezerve față de activitatea acestuia și față de faptul că Adunarea legiuitoare se afla într-o stare de inerție, potrivnică procesului de reforme pe care îl preconiza. Adunarea se opunea în special ideii de modificare a legii electorale. Pe de altă parte, Adunarea era ostilă unor reforme profunde, mai ales agrare și electorale, pentru a elibera țărănimea de servituțiile feudale și a permite participarea la viața politică a unor importante categorii sociale. În aceste condiții, domnitorul Alexandru Ioan Cuza, om politic cu vederi liberale, promotor al progresului și reformelor, a trebuit să recurgă la lovitură de stat de la 2 mai 1864 pentru a înfrînge opoziția Adunării.

Prin *Statutul dezvoltator al Convențiunii de la Paris*, noul act fundamental decretat și promulgat de domnitor chiar la 2 mai 1864, organizarea internă a statului român căpăta o nouă înfățișare. Rolul puterii executive a sporit considerabil și, totodată, s-a introdus pentru prima dată în viața politică românească sistemul bicameral, înființîndu-se pe lîngă Adunarea Electivă, instituție prevăzută de Convenția de la Paris, o a doua Adunare legiuitoare sub numele de Corp ponderator, denumire înlocuită ulterior cu aceea de Senat [41, p. 68].

România (1866-1918). Peste doi ani, în 1866, după abdicarea domnitorului Alexandru Ioan Cuza, s-a ridicat problema adoptării unei Constituții care să restabilească echilibrul între principalele puteri ale statului, să definitiveze organizarea statului național român în limitele dreptului de autonomie, să consacre drepturile și libertățile cetățenești și individuale, statuînd totodată principiul monarhiei constituționale și ereditare cu principii străine, prevăzut în programul unionist adoptat de Adunările ad-hoc în 1857. Constituția română din 1866 a consacrat, de aceea, dispoziții referitoare la reprezentarea națională, în Titlul III Capitolul 1, precum și în două secțiuni speciale consacrate Adunării Deputaților și Senatului.

Consacrînd ideea mandatului reprezentativ, art. 38 din această Constituție prevedea că membrii celor două Adunări reprezintă națiunea, "iar nu numai județul sau localitatea care i-a ales". Adunarea Deputaților se compunea din deputați aleși în cadrul a patru colegii, în funcție de starea socială, alegătorii celui de al patrulea colegiu avînd dreptul de a alege un singur deputat prin vot indirect. Membrii Adunării Deputaților erau aleși pe patru ani, în timp ce membrii Senatului pe opt ani; jumătate dintre aceștia reînnoindu-se la fiecare patru ani, pe bază de tragere la sorți, membrii al căror mandat expira puțînd fi realeși.

Basarabia (1812-1918). După semnarea tratatului din 16 mai 1812 dintre Rusia și Poarta Otomană, Principatul Moldovei a fost împărțit în două: teritoriul dintre Prut și Nistru care devine o provincie a Imperiului Rus – Basarabia și Moldova de peste Prut. În opinia cercetătorului Ion Guceac, evoluția constituționalismului în teritoriul dintre Prut și Nistru începe sub dominația Imperiului Rus [13, p. 165]. Prima lege a fost adoptată de țar la 2 august 1812, intitulată „Înființarea administrației provizorii în Oblastea Basarabia”. Legea avea un caracter de administrare a guberniei, excluzînd orice formă de putere reprezentativă. Următorul act cu caracter constituțional a fost Regulamentul Organic, sub denumirea de „Așezămîntul organizării Oblastei Basarbiei”. Acest Regulament prevedea și crearea organului reprezentativ (Sfatul Suprem – Верховный Совет), care era format din 11 membri (5 membri din guvernul provincial și șase deputați aleși din nobilime pe un termen de șase ani) [6, p. 239].

România (1918-1940). La 23 ianuarie 1922, regele a semnat decretul de dizolvare a Parlamentului și s-au anunțat alegeri pentru Adunarea Națională Constituantă. Opoziția nu putea accepta inițiativa și a făcut tot posibilul pentru a o împiedica. Noua Constituție a fost votată de majoritățile liberale din cele două Camere. La 28 martie 1923 Legea Fundamentală a fost promulgată, iar la 29 martie a fost publicată în Monitorul Oficial. Constituția din 1923 corespundea unei reale necesități istorice. Preluînd textul celei din 1866, Constituția prevedea la art. 33: „Toate puterile statului emană de la națiune, care nu le poate exercita decît numai prin delegațiune și după principiile și regulile așezate în Constituțiunea de față”. Avînd la bază principiul separării puterilor în stat, Constituția din anul 1923 consfințea regimul democratic din România și fixa drept formă de guvernare a statului monarhia constituțională. După 1918, România a continuat să fie un stat monarhic-constituțional. În sistemul politic al țării, regele ocupa o poziție centrală, cu atribuții destul de largi. Legea Fundamentală avea la bază principiul potrivit căruia „regele domnește, dar nu guvernează”.

RASSM (1924-1940). Hotărîrea cu privire la crearea Republicii Autonome Sovietice Socialiste Moldovenești a fost adoptată la 29 iulie 1924 în Ședința Biroului politic al PC(b) din Uniunea Sovietică care prevedea ca hotarul republicii să fie râul Prut, ceea ce trăda scopurile expansioniste ale creării noii entități statale [42, p. 38].

RSS Moldovenească. La 28 iunie 1940 a fost pus în aplicare Protocolul Adițional Secret al Pactului de neagresiune sovieto-german din 23 august 1939. În urma notelor ultimative din 26 și 27 iunie 1940, la 28 iunie trupele sovietice au ocupat Basarabia, Bucovina de Nord și Ținutul Herța.

La 10 noiembrie 1940, la Chișinău a fost convocată sesiunea a IV-a extraordinară a Sovietului Suprem al RASSM, la care a fost adoptată Legea cu privire la alegerile în Sovietul Suprem al RSSM. Ziua alegerilor a fost fixată pentru 12 ianuarie 1941, care au reprezentat o farsă politică, avînd un caracter formal, în fiecare circumscripție fiind cîte un singur candidat înaintat și controlat de organele de partid și NKVD. În urma alegerilor, care au avut loc, după cum se și preconizase, la 12 ianuarie 1941, a fost constituit Sovietul Suprem al republicii din 266 de deputați. Prima sesiune a Sovietului Suprem al RSS Moldovenești, desfășurată între 8 și 10 februarie, a ales Prezidiul sub președinția lui F.G. Brovco și a constituit guvernul sub conducerea lui T.A. Constantinov. La 10 februarie 1941, Sovietul Suprem „ales” a votat Constituția RSS Moldovenești, o copie fidelă a Constituției URSS [35]. Conform Constituției, Capitolul II, organele supreme ale puterii de stat erau declarate Sovietul Suprem și Prezidiul Sovietului

Suprem, ambele aveau putere legislativă și, parțial, executivă. Sovietul Comisarilor Norodnici – Guvernul RSSM, era caracterizat ca organ suprem și de dispoziție al puterii de stat format de Sovietul Suprem al RSSM și în fruntea căruia se află președintele lui [22, p. 115].

Republica Sovietică Socialistă Moldovenească a existat pînă în 1991 (cu excepția perioadei iulie 1941- august 1944). În această perioadă organul suprem al puterii de stat și unicul organ legislativ era Sovietul Suprem, ales pe termen de 5 ani, compus din 380 de deputați, aleși în circumscripții electorale cu număr egal de populație.

La 3 septembrie 1990 a fost ales Sovietul Suprem al Republicii Sovietice Socialiste Moldovenești. Statutul, atribuțiile și activitatea deputatului se baza pe Legea cu privire la statutul deputaților poporului în Republica Moldova nr. 404-XII din 11.12.90 [27].

La 23 mai 1991, Sovietul Suprem a decis schimbarea denumirii statului “RSS Moldova” în “Republica Moldova” și, respectiv, a “Sovietului Suprem” — în “Parlamentul Republicii Moldova” [25].

Declarația de independență a Republicii Moldova a fost adoptată într-o ședință specială a Parlamentului Republicii Moldova la 27 august 1991 prin Legea nr.691-XII.

În urma tuturor acestor acțiuni, Republica Moldova, stat independent, la 2 martie 1992 a fost acceptat în calitate de membru al Organizației Națiunilor Unite.

La 12 octombrie 1993, în scopul creării unui Parlament profesionist pe bază de pluripartitism, Parlamentul de legislatura a XII-a s-a autodizolvat, stabilind pentru data de 27 februarie 1994 alegeri anticipate în Parlament, în baza unei noi legi privind alegerea Legislativului.

Începînd cu anul 1994, Parlamentul funcționează pe bază permanentă, calitatea de deputat fiind incompatibilă cu exercitarea oricărei alte funcții retribuite, cu excepția activității didactice și științifice. Alegerile parlamentare din 27 februarie 1994 au fost organizate în baza unei Legi special adoptate; ulterior, reglementările privind alegerea organelor puterii de stat și desfășurarea referendumurilor au fost concentrate într-un singur document — Codul electoral, adoptat la 21 noiembrie 1997 [29], modificat și amendat pe parcurs în mai multe rînduri.

Savantul Andrei Smochină, într-un articol *Perspectivile dezvoltării parlamentarismului în contextul constituției Republicii Moldova*, consideră că, în ceea ce privește instituirea și consolidarea Parlamentului Republicii Moldova, nu există probleme mari: Parlamentul a fost format în conformitate cu principiile democratice, structura internă fiind circumscrisă tradițiilor statelor Europei Occidentale, bazîndu-se pe aceleași principii organizatorice, funcțiile Parlamentului (de reprezentare, deliberare, control, legiferare), în linii mari, corespunzînd teoriilor științifice. Referitor la nivelul de cultură politică, pe care trebuie să-l posede deputații, responsabilitatea politică, comportamentul adecvat al opoziției, precum și conștiința alegătorilor de a asimila arta toleranței, și nu numai, aici persistă multiple suspiciuni și se impune o deliberare separată [40].

Deși de la Conferința științifico-practică „Un deceniu de dezvoltare sub auspiciile Constituției”: Chișinău, 2004, în cadrul căreia a fost făcută această observație a trecut un deceniu, afirmația rămîne și astăzi, din păcate, o realitate.

2.3. Parlamentul în cadrul sistemului instituțional politico-juridic al parlamentarismului. În pofida diferenței de interpretare a terminologiei moderne cu privire la separația puterilor, elaborată de Montesquieu în secolul al XVIII-lea, multe elemente de gîndire politică ale filozofului antic premerg principiul care s-a încetățenit ulterior și este recunoscut astăzi în toate democrațiile moderne: un corp legislativ, o putere executivă și un număr de judecători independenți, chemați să împartă justiția, în mod egal, tuturor membrilor cetății.

În Anglia, o contribuție remarcabilă la fundamentarea teoretică a principiului separației puterilor a adus-o cunoscutul filozof John Locke. Argumentînd ideea separației puterilor, omul de știință englez sublinia că "tentația de a pune mîna pe putere ar fi prea mare dacă aceleași persoane care au puterea de a face legile ar avea în mîini și puterea de a le pune în executare,

deoarece ar putea să se scutească de a se supune legilor pe care ele le fac" [32, p. 299]. În consecință, după părerea sa, într-un stat bine organizat ar trebui ca puterea de a face legile să fie încredințată unei adunări special convocate în acest scop, însă după ce legile au fost adoptate, adunările ar trebui să se separe și să se supună legilor pe care le-au acceptat.

Regimurile politice totalitare de toate nuanțele au criticat principiul separației puterilor, susținând că, de fapt, puterea ar fi "unică" și că ea ar aparține poporului și, în consecință, nu ar putea sub nici o formă să fie divizată. În realitate, însă, prin ignorarea voită a principiului separației puterilor și prin eliminarea sa practică din constituțiile fostelor state socialiste, a fost favorizată concentrarea puterii în mâinile unor persoane și negarea practică a oricăror mecanisme de conducere colectivă. Principiul "unicității" puterii a netezit nu numai calea unor dictaturi, dar a și subordonat practic întregul sistem al organizării politice dominației unui singur partid, împrejurare ce a avut ca efect lichidarea opoziției politice, negarea principiilor pluralismului și, în final, îndepărtarea de la marile principii democratice ale dreptului constituțional, validate de o întreagă experiență istorică. Revenirea la democrație în țările Europei de Răsărit a impus tot mai mult "reabilitarea" principiului separației puterilor, recunoașterea utilității sale ca un principiu fundamental de organizare politică și drept constituțional și, totodată, ca premisă a așezării întregii vieți sociale pe principii umaniste și democratice.

În cadrul separației puterilor, parlamentele ocupă un rol dintre cele mai importante, rol care s-a accentuat și diversificat în decursul timpului, pe măsura evoluției societăților democratice.

Totuși, regimul parlamentar din Republica Moldova este un regim politic în care organul executiv și organul legislativ, efectiv distincte, sunt ținute să colaboreze în exercitarea funcțiilor lor și dispun de mijloace politice care le permit să se controleze reciproc prin intermediul Curții Constituționale, ca fiind unicul organ jurisdicțional, garant al separării puterilor în stat [37, p. 62].

2.4. Funcțiile Parlamentului RM, în calitate de autoritate reprezentativă supremă în realizarea suveranității naționale. Funcțiile Parlamentului constituie o problemă mult discutată în literatura de specialitate, pornindu-se de la celebra teorie a separării puterilor în stat, care fixează puterea legislativă, ca funcție inherentă a statului de a emite legi sau, altfel spus, de a stabili comportamentul indivizilor în societate. La acest capitol, Parlamentul este văzut ca autoritate legislativă, ca unică autoritate legislativă, ca organ reprezentativ suprem. Însă trebuie să menționăm că funcția legislativă nu este unica cu care este înzestrat Parlamentul și de aici pornesc mai multe vizuini asupra funcțiilor Parlamentului.

Evaluarea comparativă a ponderii pe care aceste cinci funcții le au în activitatea Parlamentului permite constatarea că, exceptând funcția de reprezentare care în mod constant și permanent se situează în fruntea preocupării Parlamentului, în legătură cu celelalte funcții se poate estima că unele sau alte funcții respective au prevalat în anumite momente, faptul depinzând de complexitatea problemelor cu care Parlamentul era confruntat. Astfel, funcția de formare a diferitelor organe apare, de regulă, în momentele de debut al unei legislaturi; funcția de control are un caracter permanent; funcția de legiferare este mai accentuată în anumite momente în care trebuiau îndeplinite condițiile pentru a respecta unele condiții sau programe electorale.

În opinia noastră, referindu-ne la relația dintre funcțiile de bază ale unui parlament contemporan, este puțin probabil ca între ele să existe încercare de subordonare după principiul, "ceea ce este mai important sau ce este pe primul loc." Credem că, aceste funcții ar trebui să fie luate în considerare pe baza principiului de complementaritate sau de competențe care ar extinde aria de responsabilitate a Parlamentului pentru eficiența activității legislative și reprezentative [52, p. 30].

În concluzie, reținem că, *funcțiile principale* ale parlamentului sunt *de reprezentare și legislativă*, celelalte funcții (de control, de informare, de desemnare) reies din atribuțiile de bază

ale acestuia. Prin urmare, consemnăm că raportul dintre funcțiile de bază ale unui parlament modern nu poate fi construit după principiul ”ceea ce este mai important sau primar”. În opinia noastră, aceste funcții trebuie să se bazeze pe principiul complementarității, funcții, competențe sau atribuții care ar extinde zona de responsabilitate a parlamentului pentru a spori eficacitatea și responsabilitatea legislativului.

Capitolul 3. PRINCIPIILE CONSTITUȚIONALE ALE MANDATULUI PARLAMENTAR analizează activitatea parlamentară a deputatului, sunt descrise metodele de dobândire și durata mandatului, sunt descrise trăsăturile juridice ale mandatului parlamentar, sunt analizate formele și necesitatea de protecție a mandatului parlamentar, relațiile de serviciu și de incompatibilitate ale deputaților sub aspectul obligațiilor care le revin și îndeplinirea acestora.

3.1. Mandatului parlamentar – împuternicire politico-juridică de reprezentare a intereselor poporului. Etimologic, termenul „mandat” provine de la latinescul „mandatum”, care are semnificația de „ceea ce este încredințat, indicat, ordonat” [15, p. 236]. Pornind de la genul proxim, prin noțiunea „mandat” se subînțelege o împuternicire, o delegare, o procură dată unei persoane de către alta pentru a-i reprezenta sau apăra interesele. Savantul în dreptul constituțional, prof. Ion Guceac, în una dintre lucrările sale, constată că mandatul parlamentar este un mijloc intermediar între popor, ca deținător al suveranității naționale, și reprezentanții acestuia în organul legislativ al statului, rezultând, de regulă, din alegeri, al cărui conținut este determinat de normele de drept constituțional. Într-o formă explicită, autorul descrie competența parlamentului și procedura legislativă parlamentară [19, p.305]. De asemenea, merită a fi menționat prof. Teodor Cârnaț care, la fel, a oferit spațiu de cercetare mandatului parlamentar. În una dintre lucrările sale, autorul consemnează că, din punct de vedere politic, acesta reprezintă o convenție între alegători și cei care aspiră la dobândirea mandatului, având la bază o platformă electorală. Autorul susține că mandatul parlamentar semnifică o funcție publică al cărei conținut este determinat prin lege [10, p. 376].

În dreptul constituțional (drept public), mandatul, deși este și el un fel de împuternicire, însă încheiată convențional între popor și deputații în Parlament prin intermediul alegerilor, deține și alte semnificații și caracteristici decât în dreptul civil.

Noțiunea „mandat parlamentar” nu este definită nici în Constituția Republicii Moldova, nici în Regulamentul Parlamentului și nici în Legea „Cu privire la statutul deputatului”, această preocupare ținând de doctrina dreptului constituțional.

Constituția RM (art. 68) numește mandatul reprezentativ, fixând că în exercitarea acestuia deputații sunt în serviciul poporului și că orice mandat imperativ este nul – acest fapt fiind stipulat și în Legea despre statutul deputatului în Parlament (art. 2. alin (2),(3)).

Merită o atenție sporită apariția recentă a ultimei monografii *Dreptul parlamentar*, autor savantul Alexandru Arseni, care a clasificat într-o formă reușită și clară drepturile și obligațiile statutului juridic al deputatului: drepturile constituționale ale deputaților, care se împart în individuale și colective; drepturile regulamentare ale deputatului, drepturile individuale extraparlamentare ale deputatului, obligațiile deputatului, garanțiile de exercitare a mandatului și responsabilitatea deputatului [3, p.74]. Într-o altă lucrare de valoare științifică, *Drept constituțional și instituții politice*, vol. II, constituționalistul Alexandru Arseni generalizează statutul deputatului [2, p. 209], iar într-un capitol separat *Structura politică a Parlamentului* analizează științific rolul și atribuțiile majorității parlamentare față de opoziția parlamentară și tipurile ei [2, p. 232-255].

Doctrinarul Victor Popa menționează că caracterul reprezentativ al mandatului provine din împuternicirea dată de popor unui corp de persoane (deputați) selectat de el după o anumită procedură (alegeri), în urma căreia ei au obținut egalitatea de reprezentanți cu mandatul de a exercita puterea ce li s-a încredințat [36, p. 57].

Reprezentarea rezultă nu dintr-un contract ca în dreptul civil, ci în urma unui act politic. Mandatul are caracter reprezentativ și nu imperativ, deoarece deputații numai în ansamblul lor

(Parlament) reprezintă națiunea, poporul. Mandatul parlamentar are un conținut de mare generalitate și exprimă relația parlamentarului cu toată națiunea [31, p. 57].

Într-o altă opinie, mandatul parlamentar este considerat o demnitate publică rezultată din manifestarea de voință a corpului electoral în scopul exercitării prin reprezentare a suveranității naționale în baza împuternicirilor stabilite prin Constituție și legi în spiritul democrației și statului de drept [5, p. 16].

3.2. Dobândirea și durata în timp a mandatului parlamentar. Alegerile constituie un obișnuit instrument juridic grație căruia poporul își exercită suveranitatea. Numai prin alegeri poporul selectează împuterniciți, atât în organele reprezentative centrale, cât și în cele locale, iar autoritățile care urmează să exercite suveranitatea în numele poporului, dreptul la administrarea autonomă a unor probleme de interes general dobândesc calitatea de a fi reprezentative și publice.

Republica Moldova, fiind un stat de drept, democratic, în care voința poporului constituie baza puterii de stat, oferă cetățenilor săi dreptul de a-și exprima direct suveranitatea națională prin organele sale reprezentative. Potrivit Titlului II din Constituție, cetățenilor Republicii Moldova li se acordă numeroase drepturi fundamentale, dintre ele un rol important le au drepturile electorale, printre care se înscrie dreptul de a alege și dreptul de a fi ales, reglementate prin art. 38 din Legea Fundamentală a statului. Menționăm faptul că aceste drepturi sunt deosebite, deoarece prin ele cetățenilor li se oferă dreptul de a-și decide soarta lor.

Constituția Republicii Moldova (art. 61) stabilește dispoziții în baza cărora se alege Parlamentul, cum ar fi: votul universal, egal, direct, secret și liber exprimat. Votul universal este aplicat la toate tipurile de alegeri, fiind un principiu comun pentru constituirea autorităților care fac parte din regimul reprezentativ.

Potrivit art.73 din Codul electoral [29], Parlamentul Republicii Moldova se alege prin vot universal, egal, direct, secret și liber exprimat pentru un mandat de 4 ani.

Alegerile parlamentare se efectuează într-o singură circumscripție electorală, națională, în care se alege 101 deputați. Cifra de 101 deputați, în opinia noastră, nu este argumentată nici din punct de vedere practic, nici din punct de vedere științific. Considerăm că 101 deputați pentru Republica Moldova sunt prea mulți. Mai rațional ar fi dacă numărul de deputați ar reieși din numărul unităților administrativ-teritoriale de nivelul întâi și de nivelul al doilea și numărul cetățenilor cu drept de vot, care ar putea fi reglementat de Codul electoral și Legea despre statutul deputatului în Parlament.

Conform art.75 din Codul electoral, pot fi aleși deputați în Parlament cetățeni ai Republicii Moldova cu drept de vot care au împlinit vârsta de 18 ani, au domiciliul în țară și întrunesc condițiile prevăzute de legislația în vigoare [29].

Pentru comparație am adus câteva exemple. Membru al Parlamentului pentru limita de vârstă stabilită: în Armenia, Georgia, Kîrgîzstan - nu mai tânăr de 25 de ani; Kazahstan - pentru deputați al Camerei Superioare a Parlamentului (Senat) - 30 de ani, Camerei Inferioare (Mejlis) – 25 de ani, pentru deputații Republicii Moldova 18 ani [53, p. 173].

În lucrarea monografică *Constituția la răscruce de milenii*, prof. Ion Guceac, analizează într-o formă științifico-analitică încercările de reforme constituționale și de revizuire a Constituției, făcând trimitere la proiectul Constituției din 2009 în care au fost prezentate dispoziții privitoare la alegerea Parlamentului (art. 66) (*noutatea fiind stabilirea dreptului de a fi ales deputat de la vârsta de 21 de ani*); la durata mandatului (art. 67); la ședința de constituire a Parlamentului (art. 68) [83, p. 282]. Referitor la limita de vârstă, suntem de acord cu afirmația autorului că profesionalismul și dobândirea anumitor calități demne de un reprezentant al poporului trebuie să fie legate de experiența de viață, deci de ridicarea censului de vârstă.

Durata mandatului deputatului în Republica Moldova este reglementat de Constituție și de Legea despre statutul deputatului în Parlament.

Curtea Constituțională, în baza art. 135 b), interpretând aceste norme, reține în sensul alin. (1) art. 68 din Constituție, exercitarea mandatului acoperă întreaga activitate politică a

deputatului, atât cea parlamentară, cât și cea extraparlamentară, inclusiv adoptarea legilor în cadrul ședințelor în plen ale Parlamentului, participarea la ședințele comisiilor de specialitate ale Parlamentului, alte activități legate nemijlocit de procesul de creație legislativă sau de monitorizare a guvernării, participarea în cadrul delegațiilor parlamentare și la întâlnirile cu alegătorii. În sensul prevederilor “în exercitarea mandatului, deputații sînt în serviciul poporului”, “orice mandat imperativ este nul” de la alineatele (1) și (2) ale art. 68 din Constituție. Mandatul reprezentativ semnifică dreptul delegat de poporul Republicii Moldova, ca titular al suveranității naționale, deputaților în Parlament pentru exercitarea puterii legislative ca parte componentă a puterii de stat, în baza și în conformitate cu prevederile constituționale și legale. Deputații în Parlament își exercită mandatul în mod direct, liber și efectiv, potrivit intimei lor convingeri, în interesele întregului popor [23].

3.3. Formele de protecție a mandatului parlamentar. Protecția mandatului parlamentar prezintă o însemnătate cu totul deosebită, ea constituind o garanție a îndeplinirii prerogativelor constituționale și, totodată, o condiție a funcționării instituțiilor statului de drept. După cum observă doi cunoscuți cercetători ai dreptului parlamentar, profesorii Pierre Avril și Jean Gicquel, "mandatul parlamentar este o funcțiune publică", în virtutea căreia "fiecare parlamentar reprezintă întreaga națiune, concurînd la exercitarea suveranității naționale" [56, p. 29]. În acest context, înțelegerea corectă a dimensiunilor juridice ale imunității parlamentare impune cunoașterea exactă a semnificației acestui concept, a prevederilor consacrate în țările democratice, astfel încît protecția mandatului parlamentar să poată fi realizată în condițiile unei responsabilități sporite a celor care au fost aleși pentru a-și îndeplini - la adăpost de orice influențe sau imixțiuni, de interese personale - mandatul cu care au fost învestiți.

Instituția imunității parlamentare are o lungă tradiție. În epoca afirmării puterilor parlamentare, în opoziție cu regimurile absolutiste, parlamentele au elaborat reguli de natură să garanteze imunitatea membrilor lor. Ca răspuns la atitudinea curajoasă a lui Thomas Haxey, care în 1397, după ce a propus o moțiune care denunța obiceiurile scandaloase de la Curtea regelui Richard al II-lea, a fost arestat, Camera Comunelor a adoptat o atitudine hotărîtă pentru grațierea acestui membru al său, fără nici un fel de presiune din partea autorității regale [47, p. 62]. Art.9 din Declarația drepturilor (Bill of Rights) din 1689 prevede în mod expres că dezbaterile și actele membrilor Parlamentului vor fi protejate împotriva oricărui amestec sau presiuni din afară [48, p. 67].

În practică, imunitatea parlamentară este cunoscută sub două forme:

a) *lipsa răspunderii juridice* pentru opiniile politice exprimate în exercitarea mandatului, iresponsabilitatea fiind considerată, în asemenea situații, o imunitate de fond.

b) *inviolabilitățile* - situații în care imunitatea este de fapt o imunitate de procedură, care se referă exclusiv la răspunderea penală și contravențională, protejînd persoana parlamentarului împotriva unor urmăriri pentru acțiuni care ar fi străine mandatului, abuzive sau vexatorii [9, p. 152].

În una dintre lucrările sale, profesorul Ioan Muraru preciza că deținătorul suveranității naționale, poporul, o exercită prin reprezentare, iar parlamentarii sunt împuterniciții acestuia, fundamentează temeinic ideea că ei trebuie să se bucure de o protecție juridică aparte. Ca atare, protecția mandatului parlamentar rezultă din însuși rolul Parlamentului în exercițiul puterii suverane [31, p. 319].

În ultima sa lucrare, prof. S.A. Avakian, referindu-se la organizarea și competența ambelor camere legislative ale Federației Ruse, analizează statutul constituțional juridic al deputatului comparativ cu alte state în privința imunității parlamentare și necesitatea unor garanții. Mandatul de deputat poate fi cumulat cu funcția didactică, științifică sau de creație, dar cu condiția să nu fie finanțată exclusiv din contul mijloacelor financiare străine, ale organizațiilor internaționale, ale cetățenilor străini sau ale apatrizilor, dacă alte condiții nu sunt prevăzute de acordurile internaționale sau legislația Federației Ruse [49, p. 666].

Imunitatea parlamentară a fost și este în centrul disputelor politice și ale societății civile, reieșind din cazuri concrete ale deputaților pe parcursul activității parlamentare. Referitor la necesitatea garantării protecției constituționale ne-am pronunțat. Dacă analizăm problema prin prisma dreptului fundamental constituțional, art.16 alin. (2): „Toți cetățenii Republicii Moldova sînt egali în fața legii și a autorităților publice, fără deosebire de rasă, naționalitate, origine etnică, limbă, religie, sex, opinie, apartenență politică, avere sau de origine socială” și art. 2 alin. (1): „Suveranitatea națională aparține poporului Republicii Moldova, care o exercită în mod direct și prin organele sale reprezentative, în formele stabilite de Constituție”, concluzionăm că deputatul în Parlament nu poartă răspundere juridică sub nicio formă (civilă, penală, administrativă sau disciplinară) pentru opinia sa, pentru votul exprimat, pentru alte acțiuni legate de îndeplinirea obligațiilor de deputat.

În viziunea noastră, imunitatea parlamentară s-a impus ca un element constitutiv indispensabil al statutului parlamentarilor în temeiul căreia deputatul este protejat față de eventualele presiuni sau abuzuri ce s-ar comite împotriva persoanei sale și care îi asigură acestuia independența, libertatea și siguranța în exercitarea drepturilor și obligațiilor care-i revin potrivit Constituției și legilor, dar trebuie să se răsfrîngă doar pentru opiniile politice sau votul său exprimat.

Capitolul 4. PROFESIONALIZAREA ACTIVITĂȚII DEPUTAȚILOR ȘI EFICIENȚA ACTIVITĂȚII INSTITUȚIEI REPREZENTATIVE abordează premisele juridice, criteriile și exigențele profesionale, cărora candidatul la funcția de deputat trebuie să corespundă în activitatea parlamentară, trasează tendințele, perspectivele și necesitatea de profesionalizare a activității de deputat la etapa actuală a parlamentarismului contemporan. În teza de doctorat sunt evidențiate și argumentate aspecte ale activității profesionale a deputatului. În ultimul paragraf sunt analizate și abordate elementele de funcționalitate și eficiență a activității parlamentare. Este de menționat că eficiența activității parlamentare este determinată de profesionalismul deținătorilor mandatelor de deputat – element decisiv pentru realizarea obiectivelor și sarcinilor autorității legislative. Orice parlament are nevoie de un corp de profesioniști, care să aibă o pregătire complexă și cu anumite abilități profesionale necesare pentru elaborarea politicilor statale stabile și a unor acte legislative de calitate.

4.1. Mandatul parlamentar: cerințe profesionale indispensabile la etapa parlamentarismului contemporan. Sistemul electoral modern și parlamentarismul contemporan trebuie să îndeplinească anumite standarde juridice internaționale create în special după al Doilea Război Mondial, cînd a început intens procesul de regîndire a valorilor drepturilor politice și civile de bază și a libertăților, care au devenit obiectul atenției de organizații internaționale și transformat dintr-un caz intern în cauză interstatală. Cele mai importante sunt reflectate în unele instrumente internaționale, cum ar fi: Declarația Universală a Drepturilor Omului [14], Pactul internațional cu privire la drepturile civile și politice [33], Documentul de la Copenhaga Reuniunea asupra Dimensiunii Umane a CSCE [16], Carta Europeană a Autonomiei Locale etc. [8].

Membrii Parlamentului inițiază, discută și dezbate, adoptă legi, ce au ca scop rezolvarea problemelor cu care se confruntă țara, de aceea cea mai mare parte a timpului și-l petrec în ședințe.

În acest sens, sistemul parlamentar este o consecință de profesionalizare, specializare și diferențiere a vieții politice și administrație publică. Dacă legile anterioare erau adoptate de voința monarhului sau aparatul birocratic, ceea ce ducea la decizii neinformate sau dominate de interes personal, egoist, odată cu apariția parlamentelor autorizate reprezentative această problematică fie că este imposibilă sau improbabilă. Calitatea de legi și gradul lor de corelare cu beneficiul public este crescut în mod semnificativ.

Desigur, această situație a dus la faptul că cerințele pe plan profesional și calitatea legilor au crescut. În parlamente sunt aleși nu doar lideri populari, ci oameni care au

cunoștințe și experiență corespunzătoare. De exemplu, în Congresul SUA de legislatura – 98, convocarea a fost totalizată de 261 de juriști profesioniști, cinci înainte de a fi aleși în Congres au avut serviciu în poliție, doi au fost lideri de sindicat (din 535 de membri ai Congresului, 435 de congresmani și o 100 de senatori) [46, p. 222].

Profesionalizarea este definită ca fiind “*un proces complex, multidimensional, de lungă durată și cu efecte diferite sub aspectul naturii lor. Acest proces presupune transformări profunde la nivelul organizării ... și ridicarea continuă a nivelului calificării profesionale; o înaltă specializare; respectarea legilor țării și a celorlalte acte normative*”.

Conform prevederilor constituționale, munca desfășurată în cadrul parlamentului este unicul gen de activitate a deputatului. Pentru exercitarea eficientă a mandatului, deputatul în Parlament are dreptul la salariu lunar, la diurne și alte plăți compensatorii, în mărimile stabilite de Biroul permanent, care nu se includ în salariul lunar și nu se iau în calcul la stabilirea cuantumului prestațiilor de asigurări sociale [28]. Deputații își desfășoară activitatea în mod profesional permanent, obțin un salariu din bugetul autonom al Parlamentului, care este inclus în bugetul de stat. Conform Legii despre statutul deputatului în Parlament [28] și Legii cu privire la sistemul de salarizare [26], în sectorul bugetar sunt prevăzute indemnizațiile pentru activitatea depusă în serviciul poporului (în Parlament) [12].

Profesionalizarea activității parlamentarilor nu are parte de o reglementare juridică legislativă sau de alt gen. Cadrul constituțional care reglementează acest principiu trebuie să fie mai detaliat în reglementări speciale.

Termenul *profesionalizarea activității parlamentare* poate fi caracterizat sub trei aspecte: munca desfășurată în cadrul parlamentului, ca unicul gen de activitate a deputatului, de aceea ea trebuie remunerată adecvat; al doilea aspect al profesionalizării deținătorilor mandatelor de deputat vizează competența și specializarea continuă a deputaților în domeniul legislativ și al treilea aspect reprezintă valorificarea experienței acumulate pe parcursul exercitării mandatelor precedente, adică aplicarea și dezvoltarea continuă a deprinderilor și abilităților practice dobândite.

Profesionalizarea activității parlamentare presupune că deputații trebuie să beneficieze de un program instructiv special pentru a obține un set de cunoștințe și abilități practice în domeniul activității legislative.

În opinia noastră, pentru ridicarea eficienței activității parlamentare, este o necesitate obiectivă formarea continuă a deputaților, accentul fiind pus pe studiul unor tematici speciale din disciplinele fundamentale, precum: dreptul constituțional, dreptul parlamentar, tehnica legislativă, politologia, arta oratorică, cursuri de instruire în domeniul IT ș.a. Această experiență, credem, ar trebui să fie obligatorie pentru persoanele care obțin pentru prima dată mandatul de deputat. Atestările reprezintă o practică larg răspândită în cadrul instituțiilor publice și autorităților administrative pentru funcționarii publici. Pentru a implementa această inovație, este nevoie de planuri proprii de dezvoltare profesională a parlamentarilor și de a stabili tematici concrete necesare de documentare și informare a deputaților.

4.2. Aspecte privind profesionalizarea activității deținătorilor mandatelor parlamentare. Valoarea esențială a oricărui sistem constituțional o constituie resursele umane, de competență și profesionalismul cărora depinde eficiența și eficacitatea actului de guvernare, calitatea prestării serviciilor publice, soluționarea problemelor social-economice și politice caracteristice etapei de dezvoltare la care se află actualmente Republica Moldova.

Deși în prezent doctrina juridică operează în special cu noțiunile de profesionalizare a administrației publice, totuși putem menționa că exigențele înaintate față de funcționarii publici pot fi adaptate și deținătorilor de mandate parlamentare, deoarece, conform Legii cu privire la funcția publică și statutul funcționarului public, *funcția de demnitate publică* reprezintă o funcție publică ce este ocupată prin mandat obținut direct în urma alegerilor organizate sau, indirect, prin numire în condițiile legii. Iar *funcția publică* este ansamblul atribuțiilor și obligațiilor stabilite în

temeiul legii în scopul realizării prerogativelor de putere publică [30].

Cerințele societății înaintate față de deputați pot fi satisfăcute numai cu condiția existenței unui personal înalt calificat, care își dezvoltă permanent abilitățile și competențele prin activități de dezvoltare profesională continuă. Pentru ca investițiile în instruire să aibă efect maxim asupra activității, procesul de dezvoltare profesională trebuie să se bazeze, în mod obligatoriu, pe identificarea și satisfacerea necesităților de instruire, pe evaluarea impactului instruirii asupra activității practice. Deci, activitatea parlamentară, ținând cont de argumentele invocate în subiectul precedent este una profesională, astfel ea presupune unele rigori privind exercitarea acestei activități parlamentare, și anume: vizează în primul rând incompatibilitatea mandatului de deputat cu alte activități. Regulile privitoare la incompatibilități au ca scop protecția și independența celui ales. Ele implica o alegere, din partea celui în cauză, între mandatul parlamentar și o funcție, publică sau privată, sau orice alta activitate incompatibilă cu mandatul.

Parlamentarii nu pot, în același timp, să dețină și o demnitate publică și să fie în serviciul pe care l-au avut anterior, după alegeri ei trebuie să demisioneze pentru durata mandatului de deputat sau să suspendeze activitatea anterioară. Deputații nu pot exercita nici o altă activitate, cu excepția activității didactice și științifice [53, p. 173].

4.3. Funcționalitatea și eficiența activității parlamentare în lumea contemporană.

Parlamentele sunt o expresie a democrației reprezentative. În consecință, *funcționalitatea* lor depinde principial de măsura în care ele reprezintă voința corpului cetățenesc electoral și capacitatea lor de a influența realitatea conform voinței și intereselor celor pe care-i reprezintă [2, p. 169]. Având în vedere complexitatea crescândă a activităților Parlamentului, considerăm că măsurarea acestei *eficiente* prin numărul actelor legislative adoptate este, desigur, importantă, dar aceasta este o formă imperfectă de evaluare a activității instituției, cu atât mai mult cu cât legile adoptate sunt foarte diverse ca volum, complexitate și însemnătate socială. De aceea, orice statistică ce pune bugetul și legile ample ce reglementează domenii importante ale vieții economice și sociale laolaltă cu legile de ratificare a unor tratate internaționale și cu altele care reglementează într-un singur articol câte un aspect punctual al realității este înșelătoare, cu atât mai mult cu cât legile „ușoare” din categoria a doua sunt mai numeroase decât primele. Un alt element menit să contribuie la *calitatea activității parlamentare* este sprijinirea acesteia printr-un corp semnificativ de funcționari, unii făcând parte din staff-ul tehnico-administrativ al Parlamentului (Secretariatul parlamentului) [34], alții fiind atrași pentru diversele componente ale acestei activități. Dincolo însă de aceste elemente de suport, o problemă deschisă este dacă amendarea proiectelor de lege în cadrul procesului de legiferare este un factor de creștere a calității finale a legilor sau, dimpotrivă, o sursă de necorelări și eventuale contradicții viitoare. La această problemă nu poate fi dat un răspuns univoc, ci este nevoie de evaluări caz cu caz. Pe de altă parte, în mod evident Guvernul, care este și inițiatorul celor mai multe dintre proiectele de legi intrate în dezbaterile Parlamentului, are deseori tendința de a considera că Parlamentul ar trebui să fie doar un fel de birou notarial de înregistrare fără modificări a propunerilor venite de la Guvern și că activitatea parlamentară ar trebui raționalizată tocmai în direcția adoptării fără amendamente a acestor propuneri. Or o asemenea tendință vine în contradicție cu rolul Parlamentului de contrapondere față de Executiv în cadrul separării puterilor în stat.

În viziunea noastră, din punctul de vedere al evaluării de ansamblu a *eficienței activității parlamentare*, felul în care parlamentarii promovează interesele specifice ale alegătorilor din circumscripțiile lor trebuie judecat prin subordonare față de criteriul asigurării unui echilibru care să garanteze respectarea interesului național, de aceea eficiența de ansamblu a activității Parlamentului este strâns legată de instituirea și, mai ales, de aplicarea unui set de reguli care să prevină tentațiile populiste și abuzurile în direcționarea resurselor, asigurând exercitarea rezonabilă a mandatului care este parte constitutivă a reprezentării suveranității naționale.

Valoarea supremă a oricărui sistem constituțional o constituie resursele umane, de

competența și profesionalismul cărora depinde eficiența actului de guvernare, calitatea prestării serviciilor publice, soluționarea problemelor social-economice și politice caracteristice etapei de dezvoltare la care se află actualmente Republica Moldova.

În viziunea noastră *eficiența activității deputaților și funcționalității Parlamentului* mai este deseori evaluată și în funcție de capacitatea lor de a promova interesele poporului și politica externă a statului, care, în mare măsură, depind de aptitudinile specifice profesionale.

Concluziile generale și recomandările cuprind teze generale cu privire la rezultatele lucrării de doctorat și a recomandărilor temei abordate.

Republica Moldova, avînd un trecut și un istoric zbuciumat determinat de diferite evenimente politice și regimuri autoritare, în scurta perioadă de timp ce s-a scurs de la proclamarea de independență și suveranitate și pînă la momentul actual, nu a reușit să construiască un parlamentarism contemporan perfect, pentru formarea căruia țările parlamentare europene au avut nevoie de secole.

Problema statutului de deputat este complexă și vizează probleme colaterale: caracterul mandatului de deputat, dobîndirea mandatului și condițiile înaintate față de candidat, responsabilitatea deputatului, relațiile sale cu electoratul, drepturile și obligațiile deputatului în organul puterii de stat, incompatibilitatea mandatului de deputat cu exercitarea altor funcții și genuri de activitate, condițiile de profesionalizare a deputaților ș.a. Cercetarea acestor probleme și reflectarea lor sistematică în legislație influențează direct evoluția procesului democratic al sistemului reprezentativ, asupra filozofiei de funcționare și dezvoltare a acestuia. Acești factori determină necesitatea de a analiza și de a da o apreciere teoretică statutului deputatului și profesionalizării activității sale în contextul parlamentarismului contemporan.

Rezultatele cercetărilor efectuate ne permit să expunem cîteva **concluzii generale**:

1. Proclamarea statului de drept, suveranitatea poporului, supremația Constituției, pluralismul politic, asigurarea separării puterilor în stat, o repartizare strictă a funcțiilor legislative și executive în condițiile unui organ reprezentativ legislativ suprem, răspunderea executivului în fața legislativului, garantarea drepturilor și libertăților omului, controlul constituționalității legilor, responsabilitatea statului față de cetățean și a cetățeanului față de stat – toate aceste elemente în ansamblu asigură etapa *parlamentarismului contemporan* care poate fi atribuit și Republicii Moldova.

2. „*Parlamentul*” și „*parlamentarismul*” sunt noțiuni interdependente, tangențiale, însă nu sinonime. *Parlamentarismul presupune un sistem deosebit de guvernare a societății, căruia îi este proprie divizarea activității legislative și executive, cu condiția rolului important al parlamentului. Parlamentarismul nu poate exista fără parlament, baza lui o constituie anume un parlament puternic și plenipotențiar.* Însă parlamentarismul constituie, totodată, calitatea superioară a parlamentului care poate fi pierdută de acesta. Parlamentul poate exista fără elementele de bază ale parlamentarismului, fapt caracteristic pentru regimurile autoritare.

3. *Parlamentul* - instituție politico-juridică reprezentativă a statului, învestită cu putere legislativă supremă, organizarea și atribuțiile acestuia fiind reglementate de Legea Fundamentală și norme de drept în domeniu, alcătuit din una sau două camere, membrii săi (deputați, senatori) aleși de către popor printr-un sufragiu direct. Sistemele parlamentare diferă între ele, dar principiul care le apropie pe toate este că parlamentul este suveran.

4. *Parlamentarismul contemporan* impune anumite cerințe și calități profesionale membrilor Parlamentului – ca organ reprezentativ suprem al suveranității naționale.

5. *Mandatul de deputat* este reprezentativ și general la nivel național, dobîndit în urma unui sufragiu universal, egal, direct, secret și liber exprimat, care nu poate fi revocat înainte de expirarea mandatului, înzestrat cu anumite competențe și garanții pentru participarea efectivă la libera exercitare a funcțiilor parlamentului, ca autoritate reprezentativă a poporului. Se poate afirma că mandatul parlamentar este nucleul legitim al statutului deputatului.

6. *Statutul deputatului* este o totalitate de drepturi, îndatoriri, garanții și responsabilități reglementate de norme constituționale, legislative și regulamentare pentru exercitarea mandatului în activitatea sa parlamentară.

7. Termenul "profesionalizarea activității parlamentare" poate fi caracterizat sub trei aspecte: activitatea parlamentară, ca unică formă de activitate a persoanei care a devenit deputat în Parlament, avînd o remunerare adecvată; profesionalismul, în sensul competenței și specializării continue a deputaților în Parlament; profesionalismul, ca o formă de asimilare a deprinderilor practice, dobîndite pe parcursul activității parlamentare (coeficientul realegerii, mandatul fiind de 4 ani). Am putea concluziona: că cu cît este mai mare coeficientul realegerii, cu atît este mai ridicată profesionalizarea activității parlamentare.

8. Pentru a asigura realizarea de către organul reprezentativ-legislativ al statului a rolului său adecvat în societate, trebuie ca activitatea parlamentarilor să fie profesională. Prin activitate profesională de deputat se are în vedere îndeplinirea de către acesta a atribuțiilor sale prevăzute de legislația cu privire la statutul deputatului, sub formă de activitate permanentă, retribuită, incompatibilă cu o altă activitate retribuită, cu excepția activității didactice, științifice, de creație, care presupune cunoștințe speciale complexe și deprinderi practice, obținute în urma unei instruirii speciale, îndeosebi pentru deputații de primul mandat.

9. În opinia noastră, activitatea eficientă și funcțională a activității parlamentare este direct proporțională cu calitatea profesională a corpului legislativ a deputaților.

10. Problemele privind elaborarea unui model modern al statutului de deputat și al activității profesionale de deputat, a principiilor și premiselor acestora sunt polivalente. Activitatea profesională de deputat, ca parte indispensabilă a stabilității parlamentarismului modern, urmează a se dezvolta în baza unor transformări politico-juridice, economico-financiare și organizatorice complexe și coordonate.

Recomandări:

1. A opera modificări în Codul electoral, art. 75:

Candidați la funcția de deputat în Parlament pot fi persoanele cu drept de vot care au împlinit, inclusiv în ziua alegerilor, *vîrsta de 25 de ani, dețin cetățenia Republicii Moldova de cel puțin 5 ani, au domiciliul în țară de cel puțin 5 ani, cunosc limba de stat și întrunesc condițiile prevăzute de prezentul cod.*

2. A opera modificări și completări la Legea despre statutul deputatului în Parlament nr. 39-XIII din 07.04.1994:

– Completări la art. 2 alin. (4): Deputații intră în exercitarea mandatului din momentul alegerii cu condiția validării lui ulterioare și depunerii jurămîntului.

– Includerea art.2¹. Jurămîntul

Dupa constituirea legala a Parlamentului, fiecare deputat depune în fața Președintelui Republicii Moldova, judecătorilor Curții Constituționale și a Plenului, întrunit în ședința solemnă, jurămîntul de credință față de țară și popor:

"Jur credință patriei mele Republica Moldova; Jur să respect Constituția și legile țării; Jur să apăr democrația, drepturile și libertățile fundamentale ale cetățenilor, suveranitatea, independența, unitatea și integritatea teritorială a statului; Jur să-mi îndeplinesc cu onoare și fidelitate mandatul încredințat de popor. Așa să mă ajute Dumnezeu".

2) Jurămîntul de credință se poate depune și fără formula religioasă, care se înlocuiește cu formula: "Jur pe onoare și conștiință".

(3) Jurămîntul scris se rostește solemn, se semnează de fiecare deputat și se încredințează spre păstrare președintelui Parlamentului.

(4) Refuzul de a depune jurămîntul de credință atrage de drept invalidarea mandatului. Supleanții de pe listele oficiale de aleși și care sunt chemați să ocupe locurile vacante, în condițiile legii electorale, vor depune jurămîntul de credință după validarea mandatului, potrivit aceleiași

proceduri și cu aceleași consecințe juridice.

– Completări la art. 16 alin. (1) – ”*Participarea la lucrările Parlamentului, la examinarea colectivă a problemelor ce țin de competența Parlamentului, la dezbaterile și adoptarea proiectelor puse pe ordinea de zi a ședinței Parlamentului reprezintă pentru deputați o obligație legală, morală și regulamentară*”.

3. În opinia noastră, condițiile de eligibilitate înaintate candidaților deputați trebuie să fie: o reputație ireproșabilă, studii superioare, cunoașterea limbii de stat, lipsa antecedentelor penale, apt din punct de vedere fizic și psihic. Aceste calități ar putea fi introduse în Legea despre statutul deputatului în Parlament pentru valorificarea statutului de ”reprezentant al poporului”.

4. Suntem de părerea că este o necesitate obiectivă instruirea și documentarea deputaților, punându-se accentul pe studiul unor tematici specifice din disciplinele fundamentale, cum ar fi dreptul constituțional, dreptul parlamentar, tehnica legislativă, politologia, arta oratorică, cursuri de instruire în domeniul IT ș.a. Credem că această experiență, trebuie să fie obligatorie pentru fiecare deputat, în special pentru acei care obțin pentru prima dată mandatul de deputat și introducerea unor astfel de reglementări în Ghidul deputatului.

5. Adoptarea Codului de etică și conduită a deputatului în Parlament, scopul proiectului este stabilirea la nivel legislativ a normelor de conduită profesională a membrilor legislativului în exercitarea funcției de demnitate publică și îndeplinirea atribuțiilor parlamentare, precum și pentru responsabilizarea în vederea consolidării încrederii societății. Studiul problemei și practica internațională ne demonstrează necesitatea elaborării și adoptării unui astfel de cod de etică și conduită a deputatului.

BIBLIOGRAFIE:

Surse bibliografice în limba română:

1. Arseni A. Legitimitatea puterii de stat: fenomen complex și indispensabil societății umane contemporane. Autoreferatul tezei de doctor habilitat în drept. Chișinău 2014, 50 p.
2. Arseni A. Drept constituțional și instituții politice. Tratat, vol. II. Chișinău: CEP USM, 2014. 467 p.
3. Arseni A. Drept parlamentar. Chișinău: CEP USM, 2015. 324 p.
4. Arseni A. Suveranitatea națională de la construcție teoretică la realizare practică. Chișinău: CEP USM, 2013. 188 p.
5. Arseni A., Costachi Gh. Mandatul parlamentar - împuternicire politico-juridică întru realizare suveranității naționale prin reprezentare. În: Revista națională de drept, 2013, nr. 4, p. 15-21.
6. Boldur A. Contribuții la istoria românilor. Chișinău: 1937. 239 p.
7. Brătianu Gh. Sfatul domnesc și Adunarea stărilor în Principatele Române. București: Editura Enciclopedică, 1995. 136 p.
8. Carta Europeană a Autonomiei Locale din 15.10.85. Ratificată prin Hotărârea Parlamentului nr.1253-XIII din 16.07.97. În: Tratatate internaționale. vol. 14. 1999.
9. Călinoiu C., Duculescu V. Drept Parlamentar. București: Lumina Lex, 2009. 511 p.
10. Cârnaț T. Drept constituțional. Ediția a II-a, revăzută și adăugită. Chișinău: USM, 2010. 513 p.
11. Cobăneanu S., Agachi S. Dreptul constituțional al țărilor străine. Chișinău: Reclama, 2004. 279 p.
12. Constituția Republicii Moldova din 29 iulie 1994. În: Monitorul Oficial al Republicii Moldova nr.1 din 12.08.1994.
13. Costachi Gh., Guceac I. Fenomenul constituționalismului în evoluția Republicii Moldova spre statul de drept. Chișinău: Tipografia Centrală, 2003. 344 p.

14. Declarația Universală a Dreptului Omului. <http://legislatie.resurse-pentru-democratie.org/leaga/declaratia-universala-a-drepturilor-omului.php> (vizitat 21.12.2013).
15. Deleanu I. Drept constituțional și instituții politice. Tratat II. București: Europa Nova, 1996. 480 p.
16. Documentul Reuniunii de la Copenhaga a Conferinței pentru dimensiunea umană a C.S.C.E. adoptat la 29.06.90. Aderat prin Hotărârea Parlamentului Republicii Moldova nr.707-XII din 10.09.91. În: Tratatate Internationale, vol. I, 1998. 285 p.
17. Enache M. Democrația parlamentară. București: Universul juridic, 2012. 275 p.
18. Guceac I. Constituția la răscruce de milenii. Chișinău: Tipografia Centrală, 2013, 416 p.
19. Guceac I. Curs elementar de drept constituțional. Vol. I. Chișinău: Reclama, 2001. 257 p.
20. Guceac I. Curs elementar de drept constituțional. Vol. II. Chișinău: Tipografia Centrală, 2004. 496 p.
21. Guceac I. Drept electoral. Chișinău: Tipografia Centrală, 2005. 268 p.
22. Guceac I. Evoluția constituționalismului și a organizării de stat în Republica Moldova, Chișinău: Tipografia Centrală, 2003. 257 p.
23. Hotărârea Curții Cinstituționale nr.8 din 19.06.2012 privind interpretarea articolelor 68 alin.(1), (2) și 69 alin.(2) din Constituție (Sesizarea nr.8b/2012). În: MO al RM nr. 131-134 din 29.06.2012. Art. 14.
24. Ionescu C. Tratat de drept constituțional contemporan. București: C. H. Beck, 2008. 944 p.
25. Legea cu privire la schimbarea denumirii statului R.S.S. Moldova în Republica Moldova nr.589-XII din 23.05.91. În: Monitor nr.7-8-9-10 din 23.05.1991. Art. 64.
26. Legea cu privire la sistemul de salarizare în sectorul bugetar nr. 355 din 23.12.2005. În: MO al RM nr. 35-38 din 03.03.2006. Art. 148.
27. Legea cu privire la statutul deputaților poporului în Republica Moldova nr. 404-XII din 11.12.90. În: Veștile nr.12 din 1990. Art. 316.
28. Legea despre statutul deputatului în Parlament nr.39 din 07.04.94. Republicat: MO al RM nr.59-61 din 15.04.2005. Art. 201.
29. Legea nr. 1381- XIII din 21.11.1997, privind adoptarea Codului electoral. În: MO al RM nr. 81 din 08.12.1997. Art. 667.
30. Legea cu privire la funcția publică și statutul funcționarului public nr. 158 din 04.07.2008. În: MO al RM nr. 230-232 din 23.12.2008. Art. 840.
31. Muraru I., Constantinescu M. Drept parlamentar. București: Gramar, 1994. 256 p.
32. Negulescu P. Curs de drept constituțional român. Editat de Alex. Th. Doicescu. Tipografiile române unite. București, 1927.
33. Pactul internațional cu privire la drepturile civile și politice din 16.12.1966. vol. 1, În Tratatate Internationale, 1998.
34. Parlamentul Republicii Moldova <http://www.parlament.md> (vizitat 20.03.2013).
35. Pasat V. RSS Moldovenească în epoca stalinistă (1940-1953) <http://saptamina.md/pub/2012/04/2-rss-moldoveneasca-in-epoca-stalinista-1940-1953.html> (vizitat la 12.05.2014).
36. Popa V. Dreptul parlamentar. Chișinău: ULIM, 1999. 232 p.
37. Rusu V. Influența formelor de guvernământ asupra separării puterilor în Republica Moldova. În: Analele științifice ale USEM, Chișinău 2012, ediția I, p.58-63.
38. Rusu V. Note de curs. Drept parlamentar. Chisinău: Vizual Design, 2014. 80 p.
39. Rusu V. Parlamentul Republicii Moldova – de la etapa incipientă la un parlamentarism contemporan. În: Promovarea drepturilor omului și securității umanitare prin prisma integrării europene (Parteneriatul Estic) la conferința științifică internațională, Chișinău 2013, p.139-147.
40. Smochină A. Perspectivele dezvoltării parlamentarismului în contextul Constituției Republicii Moldova. În: Justiția Constituțională. Ediție Specială, 2004, nr.2, p.10-12.

41. Stan V. Scurtă istorie a Senatului, studiu, Centrul de studii parlamentare, informare și documentare. The Senate. A fundamental institution of the modern Romanian state. În: Autonomous Regie "Monitorul Oficial", Bucharest, 2000. 260 p.
42. Șișcanu I. RASS Moldovenească – o replică a Careliei sovietice executată de Kremlin (1924). În: în Recuperarea adevărului istoric – o sarcină mereu actuală (studii de istorie contemporană), Chișinău, 2014, p.38-39.
43. Varga A. Constituționalitatea procesului legislativ. București: Hamangiu, 2007. 60 p.
44. Vrabie G. Drept constituțional și instituții politice. Vol. II. Iași: Cugetarea, 1999. 345 p.
45. Xenopol A. D. Istoria românilor din Dacia Traiană. Vol. XI. București: Cartea Românească, 1925. 282 p.

În limba engleză:

46. Congressional Quarterly Weekly Report (CQWR), 1983, January 29, p. 222.
47. Non-liable? Inviolable? Untouchable? The challenge of parliamentary immunities an overview, office for promotion of parliamentary democracy, © European Parliament – OPPD, 2012, 62 p.
48. Rules on Parliamentary Immunity in the European Parliament and the Member States of the European Union, Dick Toornstra ECPRD c/o European Parliament B – 1047 Brussels, Belgium 2001. 67 p.

În limba rusă:

49. Авакьян С. А. Конституционное право России. Том 2. Москва, 2010. 927 с.
50. Баглай. М. В. Конституционное право зарубежных стран. 6-е издание, измененное и дополненное. Москва. 2007. 498 с.
51. Миронов О. О. Истоки российского парламентаризма//Представительная власть. 1996. № 4-5. 100 с.
52. Русу В. Сравнительно – правовой анализ функции современного парламента. În: International Scientific Journal Law And Politology, nr. 27, Chișinău, septembrie 2014, p. 30
53. Русу В. Проблемы статуса и профессионализации деятельности депутатов в современный период –conferința internațională cu genericul ”Reglementarea a juridică a cooperării între Ucraina și Moldova cu Uniunea Europeană”, Ucraina - Truscaveț, Moldova - Chișinău 2014. p.169-174.

În limba franceză:

54. Duhamel O. Droit constitutionnel et politique. Paris: Seuil, 2009. 916 p.
55. Pactet, Pierre. Institutions politiques. Droit constitutionnel. 18e édition. Paris: Armand Colin, 1999. 616 p.
56. Pierre Avril, Jean Gicquel, Droit parlementaire, ed., Paris: Montchrestien, 2010. 463 p.

PUBLICAȚII LA TEMA TEZEI

1. *Rolul decisiv al parlamentului în promovarea vectorului european.* În: Revista Moldovenească de Drept Internațional și Relații Internaționale, categoria B, ISSN 1857-1999, nr. 2, iunie 2015, p. , 0.66 c.a.
2. *Imunitatea parlamentară ca un element indispensabil al mandatului deputatului.* În: Revista Institutului Național al Justiției, categoria C, ISSN 1857-2405, nr.1, Chișinău, aprilie 2015, p. 58, 0.22 c.a.
3. *Проблемы статуса и профессионализации деятельности депутатов в современный период.* În: International Scientific Journal Law And Politology, categoria B, ISSN 1987-5533, nr. 28, Chișinău, decembrie 2014, p. 24, 0.47 c.a.
4. *Сравнительно–правовой анализ функции современного парламента.* În: International Scientific Journal Law And Politology, categoria B, ISSN 1987-5533, nr. 27, Chișinău, septembrie 2014, p. 30, 0.32 c.a.

5. *Evoluția instituției organului reprezentativ în Republica Moldova*. Analele științifice ale USEM, ISSN 2435-1114, Chișinău, 2012, ediția I, p.63-71, 0.52 c.a.
6. *Influența formelor de guvernământ asupra separării puterilor în Republica Moldova*. analele științifice ale USEM, ISSN 2435-1114, Chișinău, 2012, ediția I, p.58-63, 0.37 c.a.
7. *Poziția parlamentului în cadrul sistemului separației puterilor*. În: Analele științifice ale USEM, ISSN 2435-1114, Chișinău, 2012, ediția I, p.72-75, 0.25 c.a.
8. Victor RUSU, *Drept constituțional*, note de curs, ISBN 978-9975-4166-2-7, 50 ex., Chișinău: Vizual Design, 2014. 142 p., 5.81 c.a.
9. Victor RUSU, *Drept parlamentar*, note de curs, ISBN 978-9975-4166-3-4, 50 ex., Chișinău: Vizual Design, 2014. 137 p., 3.4 c.a.

Participarea la conferințe cu tematica aprobării și aplicativității temei tezei

1. "Atelier practic cu privire la rolul parlamentelor naționale în procesul de integrare europeană", Palatul Republicii, Sala de Conferință, et. 2, Chișinău, 27 mai 2015
2. Program de inițiere a deputaților nou-aleși în Parlament, Palatul Republicii, Sala de Conferință, et. 2, Chișinău, 31 martie 2015.
3. Conferința științifică națională, cu participare internațională, cu genericul: „Stabilitate, creștere economică și prosperitate în spațiul european”, Chișinău, Universitatea de Studii Europene din Moldova, 26-27 martie 2015. "Parlamentul Republicii Moldova în contextul promovării spațiului european".
4. "Parlamentul Republicii Moldova – de la etapa incipientă la un parlamentarism contemporan" – Conferința științifică internațională "Promovarea drepturilor omului și securității umanitare prin prima integrării europene (parteneriatul estic)", Chișinău 2013, p.139-147, 0.53 c.a.
5. *Future of national sovereignty of the republic of Moldova in the perspective of European integration- the 7th edition* on the international conference european integration realities and perspectives, ISSN 2067-9211, România, Galați, Universitatea Danubius, mai 2012, 0.45 c.a.
6. *Parlamentul bicameral vs de unicameral într-un stat unitar*, Conferința internațională „Teorii și practici ale guvernării democratice”, ISAM Chișinău, 2011, ISBN 978-9975-106-74-0, 23-24 octombrie 2010, 0.55 c.a.
7. *The concept and content of sovereignty - Conferința internațională „Integrarea europeană – realități și perspective”*, ISBN 978-606-533-013-9, 15-16 mai 2009, Galați, România, Universitatea Danubius, 0.59 c.a.
8. "Protecția și garantarea drepturilor omului prin prisma sistemului european" Conferința științifică dedicată aviesării a 60 ani de la adoptarea Declarației Universala a Drepturilor Omului, Chișinău, 2008.

ADNOTARE

**la teza de doctor în drept cu tema „Statutul și profesionalizarea activității deputatului în contextul parlamentarismului contemporan”,
specialitatea: 552.01 – Drept public (Drept constituțional)
autor Victor RUSU, Chișinău, 2015**

Structura tezei. Teza de doctorat este compusă din: introducere, patru capitole, subcapitole, concluzii generale și recomandări, bibliografie din 295 de titluri și 152 de pagini de text de bază. Rezultatele tezei au fost publicate în 13 articole științifice.

Cuvinte-cheie: Parlament, parlamentarism, organ reprezentativ suprem, deputat, statutul deputatului, mandatul parlamentar, profesionalizarea activității parlamentare, protecția mandatului parlamentar.

Domeniul de studiu: Drept public - drept constituțional.

Scopul lucrării: Scopul prezentului studiu rezidă în cercetarea complexă a statutului deputatului în instituțiile reprezentative ale statului, precum și a principalelor tendințe privind profesionalizarea activității deținătorilor de mandate parlamentare în contextul parlamentarismului contemporan.

Obiectivele lucrării: Determinarea particularităților parlamentarismului contemporan în Republica Moldova; analiza funcțiilor autorității reprezentative supreme în realizarea suveranității naționale; analiza principiilor constituționale a mandatului parlamentar; interpretarea trăsăturilor juridice ale mandatului parlamentar; identificarea statutului deputatului și caracteristicile sale în exercitarea mandatului parlamentar; dezvoltarea noțiunii de profesionalizare a activității parlamentare; evidențierea unor aspecte ale activității profesionale de deputat; identificarea unor calități profesionale specifice ale deputatului în contextul parlamentarismului contemporan; formularea unor recomandări pentru îmbunătățirea cadrului legislativ în domeniu.

Noutatea și originalitatea științifică rezidă în efectuarea unui studiu complex al particularităților evoluției parlamentarismului, o distincție între mandatul parlamentar și statutul deputatului, precum și dezvoltarea noțiunii de profesionalizare a activității parlamentare în contextul parlamentarismului contemporan și formarea cerințelor profesionale speciale față de candidații la funcția de deputat în Parlamentul Republicii Moldova, pe care le-am plasat în contextul transformărilor politice și social-economice din Moldova.

Problema științifică importantă soluționată constă în identificarea particularităților parlamentarismului contemporan din Republica Moldova; este cercetat și generalizat statutul deputatului în raport cu exercitarea mandatului parlamentar; este relevată profesionalizarea activității deputatului în contextul parlamentarismului contemporan și înaintarea unor recomandări pentru profesionalizarea activității de deputat, toate acestea având impact asupra sporirii responsabilității reprezentanților poporului și perfecționarea legislației naționale în domeniu.

Semnificația teoretică a lucrării: Rezultatele investigațiilor vor contribui la dezvoltarea dreptului parlamentar și dreptului electoral, ca elemente ale dreptului constituțional.

Valoarea aplicativă: Rezultatele investigațiilor efectuate vor servi drept reper în cercetarea ulterioară a problemei abordate, pot fi folosite în activitatea didactică, servind ca suport teoretic în cadrul cursurilor de specialitate în domeniul dreptului parlamentar. Ele vor contribui la extinderea și aprofundarea cunoștințelor teoretice în domeniul dreptului parlamentar, dreptului electoral, în activitatea parlamentară, la responsabilizarea deputaților față de alegători.

Implementarea rezultatelor științifice: Rezultatele, concluziile și recomandările acestei cercetări pot fi utilizate și transpuse în legislația în vigoare, precum și în activitatea parlamentară, în instruirea juridico-profesională a deputaților.

АННОТАЦИЯ

к диссертации на тему “Статус и профессионализация депутатской деятельности в контексте современного парламентаризма”, на соискание научной степени доктора права по специальности: 552.01 – Публичное право (Конституционное право), автор Виктор РУСУ, Кишинэу, 2015

Структура. Диссертация состоит из введения, четырех глав, которые, в свою очередь, разделены на параграфы, выводов и рекомендаций, библиографического списка из 295 названий и 152 страниц основного текста. Результаты были опубликованы в 13 научных статьях.

Ключевые слова. Парламент, парламентаризм, высший представительный орган, депутат, статус депутата, депутатский мандат, осуществление парламентской деятельности на профессиональной основе, защита парламентского мандата.

Область исследования. Публичное право – конституционное право.

Цель исследования. Комплексное изучение правового статуса депутата, осуществление депутатской деятельности на профессиональной основе на современном этапе парламентаризма и требования, выдвигаемые к кандидатам в депутаты в высший представительный орган Республики Молдова.

Задачи исследования: Определить эволюцию современного парламентаризма; доктринального толкования понятия парламентаризма; установить происхождение ход парламентаризма в современной истории, в том числе в Республике Молдова; исследование процесса приобретения и длительности парламентского мандата; правовые особенности парламентского мандата; анализ национального законодательства и международного парламентского мандата; установление требований, предъявленных кандидата - как представитель национального суверенитета; выявление профессиональных качеств депутата на этапе современного парламентаризма; выработка рекомендаций по совершенствованию законодательной базы в этой области.

Научная новизна и оригинальность заключаются в комплексном сравнительном анализе статуса депутата на современном этапе парламентаризма, включая некоторые рекомендации для кандидатов в депутаты Парламента Республики Молдова.

Решенная важная научная проблема состоит в том, что в данной диссертации определяется правовой статус депутата и выявляются механизмы осуществления депутатской деятельности на профессиональной основе на современном этапе парламентаризма в Молдове, с целью повышения ответственности представителей народа и усовершенствования национального законодательства в данной области.

Теоретическое значение исследования. Результаты исследования будут способствовать развитию парламентского и избирательного права, как составные части конституционного права.

Практическое значение. Полученные результаты могут служить руководством в дальнейших исследованиях по рассматриваемой теме, могут быть использованы в учебном процессе, как теоретическая основа по специальности «Парламентское право». Они будут способствовать расширению и углублению теоретических знаний в области парламентского права, избирательного права, в парламентской деятельности, повышению ответственности депутатов перед избирателями.

Реализация научных результатов. Результаты, выводы и рекомендации данного исследования могут быть использованы в действующем законодательстве, а также в парламентской деятельности, для профессиональной юридической подготовки депутатов, с целью полного представительства народа, защиты интересов общества и человека.

ABSTRACT

On PhD thesis of juridical science, specialty: 552.01 - Constitutional Law, title: „The Statute and professionalizing activity of the Member of Parliament in the context of contemporary parliamentarianism” author Victor RUSU, Chisinau, 2015

The structure of the study: The thesis consists of an introduction, four chapters, divided into subchapters, conclusions and recommendations, bibliography of titles 295 and 152 pages of the main text. The results were published in 13 scientific articles.

Keywords: Parliament, parliamentarism, the supreme representative, deputy, deputy status, parliamentary mandate, the professionalization of parliamentary activity, protection of the parliamentary term.

The field of the study: public law, namely constitutional law.

The purpose of the study is: complex research of MP status and professionalization of its work to the stage to advance contemporary parliamentarism necessary requirements for candidates to the supreme representative of the Republic of Moldova.

The thesis objectives are The identification of the evolution of contemporary parliamentarism, the doctrinal interpretation of the concept of parliamentarism; the establishment of the origin and the historical development of parliamentarism, inclusively in the Republic of Moldova; the investigation of the acquisitional process and the time duration of the parliamentary term; the legal features of the parliamentary term; the analysis of national and international legislation of parliamentary term; the establishment of the requirements submitted to candidate - as the exponent of national sovereignty; the identification of a deputy's professional qualities to the stage of contemporary parliamentarism; some recommendations to improve the legislative framework in the field;

Novelty and scientific originality, lies in making a complex study of the peculiarities of development of parliamentarism, a distinction between parliamentary mandate and Deputy State, and developing the concept of professionalization of parliamentary work in the context of contemporary parliamentarianism and special professional training requirements to the candidates for deputy in Moldavian Parliament, which we placed in the context of the political and social-economic situation in Moldova.

Important scientific problem addressed: the determination of the internally displaced persons legal status and identification of protection mechanisms in the Republic of Moldova, resulting in the development and improvement of national legislation and increasing the respect for their rights, in order to implement the international standards for the protection of this category of persons.

Theoretical significance of the thesis: lies in the results of the investigation that will be conducive for the continual development of the constitutional law science.

The practical value: the results may be useful as informative benchmarks in the studies to be carried out on this topic, being used in teaching as a theoretical and practical framework for constitutional law. At the same time, these will contribute to the development and deepening of theoretical knowledge concerning the legal status of internally displaced persons.

Implementation of the scientific results: informative support of the paper is required to be suitable for public authorities, civil society and all other interested entities and individuals. The results, conclusions and recommendations of this research can be used in the process of enactment, legal and professional training, also in the research and documentation in the field of constitutional law.